УзССР Давлат китоб палатаси
Кит.
Гос. книжная палата УзССР
2908941

Ўзбекистон - келажаги буюк давлат

Халқ сўзи

1991 йил 1 январдан чиқа бошлаган.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг газетаси

10 август, чоршанба, 1994 йил
Сотувда эркин нархда. № 156 (904)

ТАДБИРКОРЛАР ҲАМКОРЛИГИ КЕНГАЯДИ

9 август куни, Ўзбекистон Республикаси бош вазири ўринбосари В.Чжен Марказий Осиё-Америка тадбиркорлик жамғармаси раиси Стефан Соларз бошчилигидаги ишбилармонлар билан учрашди.

Учрашувда республикада иқтисодий ислоҳотларнинг бориши, жумладан, давлат тасарруфидаги корхоналарни хусусийлаштириш ҳамда саноатни ривожлантиришда ҳамкорлик қилиш билан боғлиқ масалалар муҳокама қилинди.

Жаноб Стефан Соларз Ўзбекистонда хорижлик ишбилармонлар учун барча шарт-шароитлар яратилганини мамнуният билан қайд этар экан, шу сабабли Марказий Осиё-Америка тадбиркорлик жамғармаси ўзбек ишбилармонлари билан янада кенгроқ ҳамкорлик қилишга қарор қилганини таъкидлади.

Шу куни делегация аъзолари республика бош вазири ўринбосари Б.Ҳамидов билан ҳам учрашдилар.

Учрашувларда Америка Қўшма Штатларининг мамлакатимиздаги фавқулодда ва мухтор элчиси Генри Лии Кларк иштирок этди.

(ЎзА).

ЭРОН ТАШҚИ ИШЛАР ВАЗИРИ ТОШКЕНТДА

9 август куни Эрон Ислом Республикаси ташқи ишлар вазири доктор Али Акбар Вилоятий расмий ташриф билан мамлакатимиз пойтахтига келди.

Тошкент аэропортида мартабали меҳмонни Ўзбекистон Республикаси ташқи ишлар вазири Саидмухтор Сайдқосимов кутиб олди.

— Ташрифдан асосий мақсад — Ўзбекистон билан Эрон ўртасидаги муносабатларни ривожлантиришдан иборат,— деди А. Вилоятий мухбиримиз саволига жавобан.— Шунинг баробарида, Ўзбекистон давлати раҳбарлари, бошқа мутасадди вазирликлар раҳбарлари билан ўзаро манфаатли масалалар юзасидан, шунингдек, минтақавий ва халқаро мавзуларда ҳам ҳар томонлама фикрлашиб олмоқчимиз.

Кутиб олиш маросимида Эрон Ислом Республикасининг мамлакатимиздаги фавқулодда ва мухтор элчиси Саид Муҳаммад Мусо Ҳошимий Гулпоёгоний ҳозир бўлди.

***

Шу куни Ўзбекистон Республикаси ташқи ишлар вазири С.Саидқосимов Эрон Ислом Республикаси ташқи ишлар вазири Али Акбар Вилоятий билан учрашди.

Мулоқот чоғида вазирлар сўнгги йиллар ичида Ўзбекистон ва Эрон ўртасидаги азалий ҳамкорликни тиклаш йўлида самарали натижаларга эришилганини қайд этдилар. Айниқса Ўзбекистон Президентининг 1992 йили Эронга ва Эрон Президентининг 1993 йили Ўзбекистонга расмий ташрифлари икки мамлакат ўртасидаги муносабатларни ривожлантириш борасида муҳим омил бўлгани таъкидланди.

Учрашувда мамлакатларимиз ўртасидаги ҳамкорлик алоқаларининг истиқболлари хусусида ўзаро фикр алмашилди.

(ЎзА).

● *"Халқ сўзи" анкетаси*

Шу уч йилликнинг энг муҳим ютуқларидан бири юрт барқарорлигидир

1. Шахсан ўзингиз, жамоангиз улуғ байрамни қандай туйғулар билан кутиб оляпсиз?

2. Сизнингча, шу уч йил давомида рўй берган қайси ўзгаришлар энг муҳим ва нега?

3. Истиқлолимизни янада мустаҳкамлаш учун, айниқса, тўла иқтисодий мустақилликка эришиш учун бундан буён қандай юмушларни амалга ошириш керак деб ўйлайсиз?

Иброҳим НОРОВ, Навоий вилояти уруш ва меҳнат фахрийлари кенгаши раиси:

1. Биз, фахрийлар ҳаётнинг аччиқ-чучугини кўп кўрганмиз. Насиб экан, истиқлолнинг уч йиллигини ҳам нишонлаяпмиз. Ватаннинг мустақиллигидан улуғроқ бахт йўқ. Унга муяссар бўлган кишиларда шодлик ва ғайратдан бошқа яна қандай туйғу бор!

2. Мамлакатимиздаги тинчлик ва осойишталик, менимча, уч йилликнинг энг муҳим ютуқларидан биридир. Барқарорлик бор жойда ҳар қандай қийинчиликларни ҳам енгиб ўтиш мумкин. Бунга тарихдан мисоллар кўп. Биргина японларни олайлик, эллик йиллик тинч ва осойишталик уларнинг тараққиётини қанчалар юқори поғонага олиб чиқди.

3. Юртимиздаги изчил иқтисодий ислоҳотларни оғишмай амалга оширишда тағинда кўпроқ изланиш, ишлаш зарур. Ўтмишдаги қатор иллатлар, шу жумладан боқимандалик кайфиятига ҳам кескинроқ барҳам бериш керак. Ана шунда ҳар қандай кўзланган мақсадга эришамиз.

Ўзбекистон дунёни лол қолдираётган экан, бундан шодланмай бўладими!

Пойтуғали КАМОЛИДДИНОВ, Андижон туманидаги Бултурбой Омонов жамоа хўжалиги фермери:

1. Хўжалигимизда 30 дан зиёд қорамол бор. Сифатли, арзон гўшт ва сут етиштириб бериш учун жон куйдириб ишлаяпмиз. Қутлуғ санага қадар давлатга сотадиган сутимиз 17 тоннага етади. Гўштни эса 2,5 тоннадан оширамиз.

2. Яқинда мамлакатимизга ташриф буюрган хорижлик бир киши билан суҳбатлашиб қолдим. Навқирон Тошкент, қўҳна Самарқанд, Бобур юрти — Андижонни кўриб ҳайрати ошганлигини, ўлкамиз шайдоси бўлиб қолганлигини айтди. Шунга қадар Ўзбекистонни кашф қилмаганлигидан афсусланди. Биласизларми, унинг бу гапларидан кўксим ғурур-фахрга тўлди. Ахир, Ўзбекистон дунёни лол қолдираётган экан, бундан шодланмай бўладими!

Ўтган йиллар давомидаги аҳамиятга молик воқеалардан бири биз, ноз-неъмат яратувчиларга, одамларни кийинтириб, тўйдираётганларга кўрсатилаётган эътибор бўлди. Боиси, деҳқоннинг кўнгли тўқ, кайфияти кўтаринки бўлса, иши ҳам унумли бўлади.

3. Аҳиллик, бирлик ва тинчликка нима етсин. Эртанги кунларимизнинг ёруғ, юртимизнинг келажаги буюк бўлиши учун ҳаммамиз бир ёқадан бош чиқаришимиз керак. Ҳар биримиз ўз ишимизни виждонан бажарсак, ҳалолликка амал қилсак, юртимиз пойдевори янада мустаҳкам бўлади.

БИРОВНИНГ АРАВАСИ

Истиқлолнинг уч йиллиги арафасида турибмиз. Давлат мустақиллигини эълон қилган мамлакатимиз ҳали ёш. Унинг тетапоя даврадаги дадил ва озод одимларига ҳавасла нигоҳ ташлаётганлар қаторида қоқилишига интиғу-зор бўлиб турганлар ҳам йўқ эмас. Уч йилда босиб ўтилган йўл қисқа бўлишига қарамасдан, самараси салмоқли бўлди. Шу боисдан ҳам ғаразли кимсаларнинг ичини ит тирнайди. Ахир, эркин қадам ташлаш чоғида кўзимиз очилди — ҳар биримизнинг вужудимизни қамраб олган ҳадиксираш, журъатсизлик ўрнини миллий ғурур, ватандан фахрланиш, келажакка ишонч ҳиссиётлари эгалади. Биз бугун дунё таниган, жаҳон ҳамжамиятидан муносиб ўрин олган, ўз байроғи, герби, давлат мадҳияси, конституцияси, миллий пули, қуролли кучлари, давлат чегараси бўлган катта мамлакат фуқаросимиз. Атиги уч йил аввал эса, буларнинг барчаси ҳаммамиз учун фақат орзу, хаёл эди.

Уч йил... унинг ҳар куни, ҳар дақиқасида Ўзбекистон қандай қадам ташлаётгани-ю, нималарга эришаётганидан дунё халқлари огоҳ. Юзлаб давлатлар қучоғини катта очди бизга. Биз ҳам бағримизга босамиз, ардоқлаймиз уларни. Аммо (бегонаку бегона!) Ўз қавмларинг орасида қувониш ўрнига тўмсайиб турганларга кўзинг тушганда, баъзилари ҳатто ўз ватани, ватандошларига маломат тошлари отаётганида виждонлари қийналмасмикан деган савол хаёлга толдирар экан кишини. Жаҳон матбуотида чоп этилаётган айрим мақолаларни ўқиганда ва айниқса "Озодлик" радиосининг ўзбек тилидаги эшиттиришларини тинглаганда худди шундай ўй-фикрлар кўп қийнайди бизни. Тан оламиз, "Озодлик"нинг империя ва қуллик даврида ҳурлик йўлидаги меҳнатлари оз эмас. Жон қулоғимиз билан эшитганмиз унинг хабарларини ўша даврда. Мустақиллик кунига етиш насиб этса, ҳамкасбларимиз бебаҳо бахтимиздан суюнадилар, ёнимизда бўладилар деган ширин умидда эдик. Толеимиз кулиб, бошимизга Ҳумо қуши қўниганидан кейин эса...

Дастлабки пайтларда Мюнхендаги ҳамкасбларимиз олисда бўлганлари учун Ўзбекистондаги воқеаларни тўғри тасаввур қилолмаётган бўлсалар керак, деган фикрда эдик. Вақт ўтади, улар мамлакатимизга келадилар, кўрадилар, ҳаммаси оқилона ечимини топади деб ўзимизни овутдик. Келдилар, кўрдилар, танишдилар, биз билан дўстона мулоқотда бўлдилар, "ажойиб ўзгаришлар бошланибди!" дея ҳаяжонландилар. Олмонияга қайтиб борганларидан кейин эса, яна эски ашулаларини айтавергач, ҳайратдан ёқа ушладик. Улар қаерда Ўзбекистонга қарши сўз айтилса, шу қадар тез илғаб, эфирга олиб чиқадиларки, ҳайрон қолмай иложинг йўқ. Энг ачинарлиси шундаки мамлакатимиз ҳаётидан бехабар одам "Озодлик"ни эшитиб борса, ваҳимадан лабига учуқлар тошиши ҳеч гапмас: Ўзбекистонда тартиб йўқ, кўчалар ўғри-каззобларга тўлиб-тошган — кун ботмай ҳамма уйига қамалиб, эшикларини танбалаб олади, ўзбекдан бошқа миллатга мансуб кишиларга кун йўқ, ҳамма қочиб кетмоқда...

"Ҳой, биродарлар, инсофингиз борми! — дея ҳайқиргинг келади беихтиёр. Айниқса, Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг уч йиллиги арафасида мамлакатимиздаги сиёсий, иқтисодий вазиятни бир томонлама баҳолаш яна ҳам кучайди. Радиостанция эшиттиришларини тинглаган киши таҳририят "Озодлик" радиоси ҳеч бир сиёсий партия ёки хориждаги ташкилот билан алоқада эмас ва ўзининг эшиттиришларини ҳеч қандай оппозиция, сиёсий партия ёки ташкилотга боғлиқ деб билмайди" деган принципга хиёнат қилиб, айрим аламзадалар хизматига ўтган бўлса керак, деб хулоса чиқаради.

Радиостанция минбари гап сотишу ўз юртидан камчилик топишдан ўзга ишга ярамайдиган уч-тўрт киши ва уларни қўллаб-қувватловчи айрим "ватан фидойилари" ихтиёрига бериб қўйилгани ҳам фикримизнинг исботидир. Улар кунда-кунора эфирга чиқиб, "Ўзбекистонда демократия йўқ" дея зорланишади. Президент қўйган ҳар бир қадамни, ҳукумат қабул қилган ҳар бир қарорни фақат қоралашади. Қизиғи шундаки, ана шу уч-тўрт "ватан фидойси" гоҳ ўзбек тилидаги, гоҳ рус тилидаги эшиттиришларга таклиф қилинади. Афтидан "Озодлик" радиоси ўзининг эскирган ғоясига содиқ қолиб, парчаланган СССР ҳудудида таркиб топган мустақил давлатлардаги, жумладан, Ўзбекистондаги сиёсий вазиятга ўзини маблағ билан таъминлаб турган идора манфаатидан келиб чиқиб таъсир кўрсатишга астойдил аҳдпаймон қилган кўринади.

Яқинда мазкур радиода ўзини самарқандлик Алибой Йўляхшиев деб атаган "сиёсий арбоб"нинг "фалсафий мулоҳаза"лари берилди. Бу арбоб ҳеч ўйлаб-нетиб ўтирмай 22 миллион нафар Ўзбекистон аҳолисини онгсиз, ҳиссиз мақсадсиз дея камситди, ўзини эса ҳақиқий ватанпарвар қилиб кўрсатишдан уялмади.

"Маълумки, Ўзбекистон узоқ муддат мустамлака шароитида қолиб кетди. Шунинг натижасида халқда қуллик хусусияти жуда чуқур илдиз отган. У ғояни, мафкурани тушунмайди деса бўлади. Бу халқ ҳукуматдан қўрқишни билади, яшаб қолишга интилиш хусусияти кучли. Шунинг учун бу халқни маънавияти, қадрият, мафкура, ғоя каби тушунчалар унча қизиқтирмайди. Уни яшаб қолиш, очликдан сақланиб қолиш ҳисси қизиқтиради холос,"— дейди у.

Кўр бўлсанг бўл, кўрнамак бўлма, дейдилар. "Аслида маънавият ҳисси ва қадриятлари ўз ўрнига қўйилган эркин, озод инсоннинг нони ҳамиша бутун бўлишини Ўзбекистон халқи ҳали яхши тушуниб етмайди, — дея давом этади "арбоб". Шу сабабли ҳозир ким кўп овқат ваъда қилса, ўшани доҳий ҳам, пайғамбар ҳам дейверади. Уни ҳатто худо деб юборишлари ҳам мумкин. Ана шулардан келиб чиқиб, Ўзбекистонда жамият тузилмаган деса бўлади. У ерда фақат советлар империясидан қолган партиявий хўжайинлар гуруҳи, қорин тўйдиришдан бошқа ғами йўқ хизматчилар мавжуд холос. Уларнинг биронтаси ҳам мафкура, ғоя нималигини тушунмайди. Масалан, бизда ўғил отани бемалол алдайверади. Ака-ука, қариндош-уруғ, диндош, ватандош тушунчалари ва уларнинг бир-бирига содиқлиги, меҳрибонлиги кўпчилигимиз учун кулгили бир ҳол".

Ўзининг маҳдуд фикрини халқига ёпиштириб, ким овқат берса, шунинг сўзини сўзлаб, уларга хизмат қилаётган мунофиқ зотлардан худо асрасин.

Энди "файласуф"нинг хулосасини эшитинг: "кўпчилигимиз учун бугун муқаддас ғоя йўқ. Муқаддас маъбуд йўқ".

Ажабо! "Озодлик"нинг ўзбек шуъбасидаги биродарларимиз Йўляхшиевнинг ноласини қандай миллий ҳиссиётлар оғушида тинглашди экан?! Ҳатто, мустамлака йилларида ҳам оллоҳга имон келтириш, исломга ва ватанга эътиқод, ота-онага ва миллий Маънавиятга эътиқод ўзбек халқи учун муқаддас бўлиб келганини наҳотки улар билишмаса? Империя хукмронлиги даврида минглаб, юз минглаб миллатдошларимиз ана шу муқаддас ғоялар йўлида курашдилар, қурбон бўлдилар. Ватан туйғуси кейинги уч йилда ўзбек халқининг юрагига куч қудрат, беадоқ шукуҳ бахш этди. Мустақилликни мустаҳкамлаш йўлида қўйилаётган ҳар бир қадам, аввало, ана шу муқаддас туйғуларнинг юксаклишига хизмат қилмоқда.

Турмуш тарзимизни ҳамон коммунизм мафкураси мезони билан ўлчаётганлар бундан атиги уч йил аввал Ўзбекистонда Амир Темурни улуғлаш, Мунаввар Қорининг номини тилга олиш, Турон тарихини тўғри ўрганиш, номоз ўқиш, рўза тутиш, хажга бориш, рамазон ва қурбон ҳайитларни нишонлаш, ёшларнинг мачитга бориб никоҳдан ўтишлари, миллий ғурур ва маънавият ҳақида гапириш қандай нохуш оқибатларга олиб келишини яхши билишарди-ку!

"Ўзбекистон ғоясиз, мафкурасиз йўлдан бораяпти", деб сафсата сотаётганлар юртбошимизнинг Олий Кенгаш XV сессиясида айтган қуйидаги сўзларини эслашса, ўзларига фойда бўларди. "Нега миллий онг, миллий ғурур, миллий мафкура ҳақида жон куйдириб гапирамиз? Бунинг сабаби шуки, биз Ўзбекистонимизни буюк давлатлар қаторига қўшишга аҳд қилдик. Болаларимизни, йигит-қизларимизни шу ғояга қаттиқ ишонадиган буюк давлат фуқаролари, буюк давлатга муносиб фарзандлар этиб тарбиялашимиз лозим.

Ўзбекистонда миллий, шарқона маънавиятга таянган мафкура яратилмоқда. 70 йиллик коммунистик ғоя билан йўғрилган мафкура илдизларини таг-туги билан қўпориб ташлаш айтишгагина осон. Уч йилдан буён ана шу ғояларга қарши олиб борилаётган кескин кураш ҳам буни исботлаб турибди. Уюшган жиноятчилик, коррупция, порахўрлик, ошна-оғайнигарчилик каби иллатларни шахсан мамлакат Президентининг ўзи очиб ташлаётгани, фош этилганлар беаёв жазоланаётгани барчага аён-ку! Шаҳарлардаги осойишта ҳаёт, далалардаги қайноқ меҳнат, одамлар кўнглидаги хотиржамлик ана шу ҳаракатларнинг натижаси эмасми? Ҳар ҳолда "Озодлик"дай нуфузли ахборот воситаси аламзада кишиларни "сайратиб" қўйишдан аввал бутун бир миллат, халқ тақдири билан алоқадор масалаларга кўпроқ эътибор берса фойдали бўларди. Миллатчи Жириновский неча ойлар давомида Ўзбекистонга, Ўрта Осиё халқларига бетўхтов маломат тошларини отди. Энди эса жаноб Александр Солженицин сурбетларча алаҳсирамоқда. Аллақандай даъволарни ўртага ташлаб, халқлар орасига, давлатлар орасига нифоқ уруғини сепмоқда. "Озодлик"даги биродарлар ҳақиқий жонкуяр бўлсалар бундай "доҳий"ларга муносабат билдирсалар бўларди. Бироқ, улар йирик муаммолар ҳақида сўзлаш ўрнига, Ўзбекистонда бирор гўдак дарахтдан йиқилиб тушса, ўзбекнинг ҳамма боласи майиб бўлиб қолди, дея аюҳаннос солишлари ҳеч гапмас.

Жаноб Йўляхшиевнинг уч кун мобайнида "Озодлик" тўлқинлари орқали жавраши ҳам айнан шундай фикр туғдиради кишида. Эмишки, республикада бугун оммавий ахборот воситалари кишилардаги бефарқлик психологиясини чуқурлаштиришни тарғиб қилармиш, Ўзбекистон фуқароларининг кўпчилиги миллийлик нима, миллий маданият нима, миллий қадрият нималигини фарқлай олмас, маданиятсиз, тарбиясиз кишилар бўлганимиздан каттаю-кичигимиз, амалдору-оддий кишимиз бемалол ўғрилик билан шуғулланаётган эмишмиз; мактабларимизда эса ҳамон коммунистик давр дарсликларидан тўла фойдаланаётган эмиш...

Ўзбекистон оммавий ахборот воситаларидан мутлақо бехабар, ўз қавмлари қадрини ерпарчин қилишдан ҳаловат олувчи, мактаб ҳаётидан узоқ аламзада кишиларгина шундай сўзлаши мумкин. Бировнинг аравасига тушиб қолганлар ҳам шундай бахтиқароликка дучор бўладилар. Аравага ўтиргандан кейин эгасининг гапига кирмай ҳам кўр-чи! Халқимиз "кимнинг аравасига тушсанг, ўшанинг ашуласини айтасан", деганда ана шундай кимсаларни назарда тутган. Бир пайтлар ўзини тузуккина шоир санаб юрган юртдошларимиздан бири ҳам Йўляхшиевга ўхшаб ўзгалар аравасига тушиб қолган. Қарамлик даврида Ўзбекистон тезроқ империя асоратидан қутулишини орзу қилган бу ака истиқлолга эришганимиздан кейин, негадир суюниш ўрнига, иғвогарлар таржимонига айланиб қолди. У Россия матбуотида Ўзбекистон ҳақида қандай бўҳтонлар, миш-мишлар, сиёсий иғвогарлик мақсадидаги шарҳлар, "башорат"лар, тахминлар чиқса, уларни зудлик билан "Озодлик"ка таржима қилиб бермоқда.

Ажабланарлиси яна шундаки, "Озодлик"нинг "рус матбуоти садолари" деган рукни тўлиқ ана шу таржимон ихтиёрида. Мана бир мисол. Бундан ўн йил аввал Тошкентда яшаган Екатерина Бухарская деган журналист шу йил март ойида Тошкентга саёҳат қилибди. У саёҳатдан қайтгач, ўз таассуротларини "Утро России" газетасида чоп эттиради. Таржимон эса уни дарҳол "Озодлик"ка етказади. "Бир вақтлар Тошкентда ҳам шовқин-сурон кўп бўларди, — дейилади мақолада. — Ҳозир кечқурун соат 6 дан кейин шаҳарда ҳаракат тўхтагандек туюлади. Чунки, ишдан кейин ҳамма уй-уйига чопади, қонли ҳодисалар ҳақида эшитмаган бўлса ҳам Тошкент аҳолиси кечаси уйидан чиқмай ўтиришни маъқул кўради. Ўзбекистон газеталари эса ҳар хил қонли ҳодисалар ҳақида Москва газеталари каби ёзавермайди. Шаҳар фақат дам олиш кунлари жонланади. Эрталаб кўчага чиқиб бир нарсани сездим. Илгарилари яхши кийинишни ҳуш кўрадиган тошкентликлар ҳозир оддийгина кийинишади. Кўринишидан эскиларини кийиб тугатишаётибди... Одамларнинг чеҳраси қайғули, ташвишли бўлиб кўринади".

Бу жумлаларни эшитиб, кулишни ҳам, куйишни ҳам билмайсан киши. Екатерина Бухарская Тошкентга ғаразли ниятда қийшиқ кўзгу билан келганику аниқ, бироқ "Озодлик"даги ҳамкасбларчи. Улар Тошкентда бўлишганда шаҳарнинг гавжум кўчаларини бир эмас, бир неча бор кезишганини яхши биламизку?

Мақоланинг давоми янада ваҳимали, иғвогарона; "Тошкентда Оврўпаликларни кам учратасиз. Тошкент яқин кунларда интернационал шаҳар бўлмай қоладиганга ўхшайди. Ҳозир Тошкентдан ҳамма греклар, немислар, яҳудийлар кўчиб кетган. Ўзбекистондаги нотинч ҳолатдан чўчиган руслар ҳам кетиш тараддудида"...

Ана холос. Ахир, Ўзбекистондаги турли миллат вакиллари собиқ СССРдаги энг тинч, осойишта жой Ўзбекистон дейишмоқдаку! Ҳатто, шоша-пиша жўнаб қолган кишилар кўч-кўронини орқалаб, яна қайтиб келяпти. Бунга мисоллар оз эмас.

Ҳозир Ўзбекистон радиосида рус, яҳудий, тожик, қозоқ, татар, корейс, грек миллатига мансуб журналистлар ишлайди. Екатерина Бухарскаянинг мақоласи ўқилганидан сўнг бу ҳамкасбларимиз хафа бўлишди, "ахир бу ғирт туҳматку, дейишди. Эҳтимол, "Озодлик"дагилар бунга муаллиф жавоб беради, биз фақат таржимасини бердик, деб ўзларини овутишар. Лекин виждон азобичи? Ўз ватанини обрўсизлантириш ўзбекка хосми?

Ватанимизга, халқимизга туҳмат қилаётган, Россия газеталари тўқиб чиқараётган дийдиёларни ҳеч жирканмай ўзбек тилига таржима қилиб эфирга бераётганларга ардоқли шоиримиз Абдулла Орифнинг қуйидаги сатрлари билан жавоб берса бўлади:

О, халқим, очиқ кўнгил - ҳотамсан азал,
Атойи худо де майли меҳмонни.
Лекин нонкўрларни учратган маҳал
Оғзига тиқ энди типратиконни.

"Озодлик"нинг "мактублар" деган дастури бор. Илгари бу дастурни муҳтарам Темир Хўжа олиб борар эди. Ҳозир бу вазифани Азизулло Орол уддалаётир. Тан бериш керак, чиройли гапиради. Овози эфирга яхши тушади. Унинг талаффузида шевага дахлдор нуқсонлар йўқ. Айтишларича, Азизулло Орол Тошкентда таҳсил олган экан. Мактубларни чиройли ўқийдиган яна бир касбдошимиз Дилдора Музаффарийдир. У тошкентлик. Тақдир уни Олмонияга ташлаганидан хабардормиз. Буларни таништириб ўтишимизнинг боиси шундаки, улар баъзан касб одобига амал қилмай, мактубларни танлаб эфирга тайёрлашдек нозик ишга бир томонлама ёндошадилар.

Фактларга мурожаат қилайлик. Бир ой чамаси олдин "озодлик"дан ҳозир Данияда дайдиб юрган Ольга ва Юрий деган (агар шундай одамлар чиндан ҳам бор бўлса) кимсаларнинг хати ўқилди. Хатнинг мазмуни бундай: бу кимсалар рус бўлганликлари учун ҳам Ўзбекистондан қувғин қилинганмиш. Умуман, бизда русларга ишлаш ва яшаш учун имкон йўқмиш. Оля ва Юрага ўхшаганларнинг инсоний ҳуқуқлари поймол қилинаётганмиш...

Эҳтимол бу хатни рус бўлимидагилар ташкил қилиб, ўзбек тилида берилишига эришгандирлар. Ҳар қандай ҳолатда ҳам биз Ўзбекистонда яшаб туриб, биронта рус ёки бошқа миллат кишиси қувғин қилинганини билмаймиз. Ўзбек биродарларимиз ўйламай-нетмай шундай хатларни мароқ билан ўқиётганликларини қандай баҳолашни билмай қолдик. "Озодлик"дагилар хат танлашда асосан бир мезонга амал қиладилар, чамаси. Муҳими хатда Ўзбекистоннинг авра-астари ағдарилган бўлиши керак. Мана бишкеклик Шоистахон Шарафиддинова исмли аёлнинг хати. Уни Дилдорахон фахр билан ўқийди: "Ҳурматли "Озодлик" редакцияси ходимлари, сизларга кўпдан-кўп раҳмат. Чунки "Озодлик" эшиттиришлари халқ руҳига ҳамоҳанг ва бугунги кунда ягона эркин фикр алмашув минбари ҳамдир. Мен ҳам "Озодлик" орқали бир оддий тингловчи сифатида Ўзбекистон сиёсий аҳволига ўз қарашимни билдирсам". Шундан кейин хат муаллифи Ўзбекистоннинг пахта сиёсатини қоралаб дейди: "бу ўз халқига қарши бўлган геноцидликдир. Бу — аччиқ ва даҳшатли ҳақиқат. Лекин пахта яккаҳокимлиги, ўзбек халқига қилинган геноцидда нафақат раҳбарият ва тузум, балки ўзбек зиёлиларининг номардларча тутган бетарафлик позицияси айблидир... Мен ўзбек зиёлиларига шундай савол бергим келади. Қайси халқнинг аёллари ўз-ўзига ўт қўйиш даражасига бориб етди? Қайси халқнинг денгизи қуриди! Қайси бир халқнинг деҳқони ярим оч ҳолда кун кечиради? Нега бир бой ва гўзал тил соҳиблари бўлмиш ўзбек адиблари бирон кўзга кўринадиган бадиий асар ярата олмайдилар?

Пахта яккаҳокимлигига қарши Ўзбекистон ҳукумати олиб бораётган сиёсатни халқимиз яхши билади. Аёллар орасида ўз-ўзига ўт қўйиш масаласида бир фактни эслатмоқчимиз. Рус газеталарининг ёзишига қараганда, аёлларнинг ўзига ўт қўйиши ва умуман ўзини ўлдириши борасида Оврўподаги баъзи давлатлар ҳамда Россиянинг айрим вилоятлари дунёда етакчи ўринга чиқиб олибди. Орол денгизини эса ўзбек халқи эмас, совет тузуми қуритди. Деҳқонларимиз очмияланғочми, буни Ўш билан Фарғона, Жалолобод билан Андижон, Норин билан Наманган, Бишкек билан Тошкент бозорларини тўлдириб ўтирган, қишлоқларда ёнма-ён яшаб, бир дарёдан сув ичиб, бир яйловда мол боқаётган юртдошлар яхши билишади. Ўзбек ёзувчилари биронта дуруст бадиий асар ярата олмаяпти, деган даъвони айтиш учун эса аввало адабиёт билан таниш бўлиш керак. Бу опамиз ўзбек адабиётини яхши билмаса, ўзбек адиблари айбдор эмаску!

"Озодлик" радиоси Ўзбекистондаги оммавий ахборот воситаларини танқид қилишни ҳам жуда ёқтиради. Шу мақсадда хатлардан, хорижий матбуотда босилган шарҳлардан, турли комиссияларнинг хулосаларидан, ижтимоий тадқиқотлардан ғоят самарали фойдаланади.

Яқинда Москвада истиқомат қилувчи Абдурасул Юсуфий деган зотнинг мактуби ўқилди. Мактуб муаллифи республика журналистларини эътиқодсизликда айблар экан, "Россия матбуоти саҳифалари"ни ўзбекчага таржима қилиб, "Озодлик" орқали тарғиб қилаётган шоир Ёдгор Обидни ўзбекнинг миллий уруғи ва ифтихори баланд ўғлони, деб таърифлайди. Ажабо, ҳаётимиз, миллий қадриятларимиз, турмуш тарзимиз камситилган, раҳбариятнинг мустақилликни мустаҳкамлаш йўлидаги барча ҳаракатлари бузиб талқин қилинган мақолаларни таржима қилиш қачондан буён ўзбек учун миллий ғурур ва ифтихор тимсоли бўлиб қолди?

Ўтган уч йил давомида хорижий матбуот, шу жумладан "Озодлик" радиоси, айрим сиёсат арбоблари ва тадқиқот марказлари, турли партия ва ҳаракатлар раҳбарлари, "катта оға"ликдан маҳрум бўлганлар ва оддий вайсақилар Ўзбекистон ҳақида не-не башоратлар қилишмади. Ғанимлар олдин Фарғона ва Қўқонда, сўнгра Ўзган ва Ўшда юз берган хунрезлик Ўзбекистонга, бутун Осиёга тарқалишига йўл қўйилмаганидан афсусланиб, ичларини ит тимдалади. Ўзбекистонни уруғ-аймоқчилик, маҳаллийчилик емиради, улар хонликларга бўлиниб кетади дедилар. Натижа чиқмади.

Ўзбекистон кўп миллатли давлат, маҳаллий аҳоли билан кам сонли аҳоли ўртасида низо чиқади, шунинг учун руслар, немислар, корейслар, яҳудийлар ва бошқа камситилаётган оз сонли халқлар қуролланиши керак, дейишди ғаразгўйлик билан. Натижа чиқмади.

Ўзбекистон иқтисодий инқироз бўсағасида, эрта-индин бу боқиманда республика ўйламай қўйилган қадам — мустақилликнинг аччиқ сабоғини татиб кўради,деб чиранишди. Яна натижа йўқ.

Бу "башорат" ҳам пуч бўлиб чиққач, "Озодлик"дагилар Ўзбекистон қайси йўлдан боради, деган "масала" атрофида баҳс бошлаб юборишди. Аввал ислом фундаментализми, миллий коммунизм, шўролар тузумига қайтиш, эронча ривожланиш, хитойча ислоҳот рўкач қилинди. Кейин Ўзбекистонни гоҳ у, гоҳ бу ёққа оғиб кетишда гумонсирадилар... бугун ҳаммаси ойдинлашди — Ўзбекистон ўзи танлаган йўлдан боряпти.Бу йўл бирор давлатдан андоза кўчирмай, тараққий этган давлатлардаги энг яхши андозаларни ўрганиб, маъқул жиҳатларини маҳаллий шарт-шароитлар ва тарихий тараққиёт қонуниятларидан келиб чиқиб қўллаш йўлидир. Энди унга ёрдам бериш, у билан ҳамкорлик қилиш, ҳеч бўлмаса, фисқи фасод қилавермай, тинч қўйиш зарур!

Биз "Озодлик" радиоси ўзбек шуъбасининг айрим ходимларини танилмиз, айримлари билан мулоқотда бўлганмиз, баъзиларининг Ўзбекистон ҳақидаги фикрларини эшитганмиз. Муҳтарам Ёқуб Туроннинг ватан озодлиги, миллат шаъни ҳақидаги жўшқин сўзларини эшитганмиз. Туркистонлик Жомбой ўзини шу юртнинг фарзанди деб билади. У радиомиз биносида Ўзбекистон ҳақидаги таассуротларини мамнуният билан сўзлаб берган. Яқинда Ўзбекистонда "Озодлик" радиосининг яна бир етакчи ходими — Анваржон меҳмон бўлди. Камтарин, мулоҳазали, илтифотли бу йигит билан узоқ суҳбатлашдик. Биз унга "рус матбуоти садолари" дастури ҳақидаги ўз фикримизни айтдик, баъзи эшиттиришлардаги ноаниқликлар, бир ёқламаликлар ҳақида гапирдик. Ўзбекистондаги сиёсий-иқтисодий вазият ва Президентимизнинг ташаббуслари ҳақида маълумот бердик — бизнингча, у фикримизни тушуниб қабул қилди. Анваржон Ўзбекистонга, айниқса, Самарқанд ва Бухорога қилган сафаридан битмас-туганмас таассуротлар билан қайтди.

Ўзбекистон ҳаммамизнинг юртимиз, барча туркистонликларнинг ватани, сиёсий гуруҳбозлик, ижтимоий тарқоқлик, эътиқодсизлик ва мунофиқлик ватан келажагига зиён етказади. Агар эсингизда бўлса, 1991 йилнинг сентябрь ойида дунёдаги миллионлаб туркистонликлар Ўзбекистондаги юртдошлари билан истиқлол қувончини баҳам кўраётган кунларда Тошкентда ўзбеклар (туркистонликлар)нинг биринчи халқаро учрашуви бўлиб ўтган эди. Ўша учрашувда ҳаммамизнинг дилимиздаги эзгу ниятлар ифодаланган бир ҳужжат қабул қилинди. Мақоламиз охирида ана шу ҳужжатдан бир парча келтириб ўтмоқчимиз. Зора ундаги фикрлар яширин сиёсий мақсадларга хизмат қиладиган қийшиқ кўзгуларнинг чил-чил синишига сабаб бўлса. "Аждодларимиз орзу қилиб етолмаган мустақиллик бугун бизларга насиб қилган экан, қаерда яшашимиздан қатъий назар, мустақилликнинг бундан буёнги тақдири учун жавобгарлик маъсулияти зиммамизда турганини унутмаймиз", — дейилади мазкур анжуман қатнашчиларининг мурожаатида. — Эрксевар миллатимизнинг тақдири, авлодларимизнинг бахти келажаги ҳал бўлаётган айни шу тарихий кунларда Ўзбекистондаги, бошқа жумҳуриятлардаги, хорижий мамлакатлардаги ватандошларимизни ҳар қачонгидан ҳам ҳушёр, ўзаро меҳр-оқибатли бўлишга даъват қиламиз. Агар мустақиллик азалий ва асосий мақсадимиз бўлса, айни пайтда мухолифлик заминида турган барча сиёсий фирқалар, мужоҳидлик кайфиятидаги барча кучларни даъволардан кечишга, мустақиллик байроғи остида муросага келишга чақирамиз. Акс ҳолда мустақиллик қуруқ гап бўлиб қолаверади, ўзларимиз эса аввалгидек табиатимизга, имонимизга зид маккор сиёсат қурбони бўлаверамиз".

Абдусаид КЎЧИМОВ,
Ўзбекистон халқ депутати, давлат телерадиокомпаниияси раисининг ўринбосари.

Иброҳим НОРМАТОВ,
Ўзбекистон радиоси бош директорининг ўринбосари.

• Қонун ҳамма учун муқаддас

ХАЛҚ НАСИБАСИГА ХИЁНАТ КЕЧИРИЛМАЙДИ

Ўзбекистон Республикаси мустақиллиги кунининг уч йиллиги байрами яқинлашмоқда. Тарихан қисқа вақт мобайнида мамлакатимиз ҳаётида муҳим ўзгаришлар рўй берди. Иқтисодий ислоҳотларнинг ташаббускори — давлат сиёсий, иқтисодий, ижтимоий ва ҳуқуқий янгиланишни изчил амалга оширмоқда. Бозор муносабатларини тартибга солиш аҳоли эхтиёжини қондириш ва пировард натижада халқ фаровонлигини юксалтиришга хизмат қиляпти. Бунда солиқ сиёсатининг қонунда белгиланган тартибда юритилиши нақадар муҳим аҳамиятга эгалиги ҳеч кимга сир эмас.

Маълумки, қудратли давлат мустаҳкам иқтисодий пойдевор устидагина барпо бўлади. Бу пойдевор эса турли манбалардан ташкил топади. Давлат бюджетига тушадиган солиқлар, йиғимлар, бож ва бошқа мажбурий тўловлар шулар жумласидандир.

Республикада ўтказилаётган иқтисодий, ҳуқуқий ислоҳот натижаси ўлароқ шаклланаётган эркин бозор муносабатлари шароитида солиқ сиёсати тобора такомиллашиб, унинг мустақил давлатимиз тараққиётидаги аҳамияти ортиб бормоқда. Бу борада муҳим ишлар амалга оширилмоқда. Лекин улар осон кечяпти, деб бўлмайди.

Прокуратура идоралари мамлакатимиз Президентининг “Ўзбекистон Республикаси солиқ ва бож қонунларига риоя этилишини назорат қилишни кучайтириш чоралари тўғрисида“ги Фармонини бажара бориб, Давлат солиқ қўмитаси ҳамда ҳуқуқни муҳофаза этувчи ва назорат қилувчи органлар, шунингдек, жамоатчилик ҳамкорлигида кенг кўламли тадбирлар ўтказди. Текширув натижалари шуни кўрсатадики, айрим нопок кимсалар республикадаги вақтинчалик қийинчиликлардан фойдаланиб, ўзларининг ғаразли мақсадларини рўёбга чиқаришга уринмоқда.

Фақат ўтган ярим йилликда давлат солиқ идоралари томонидан 50 мингдан зиёд текширув ўтказилиб, 37 мингга яқин ғайриқонуний ҳаракатлар очиб ташланди. Айбдорлардан давлат бюджетига ундирилган маблағ миқдори қарийб 52 миллиард сўм-купонни ташкил этди. Бу материалларни прокурорлар мунтазам ўрганиб борди. Натижада 410 та жиноий иш қўзғатилиб, тергов қилинди. Айбдорлар қонуний жазога тортилди. Айни пайтда шундай жиноий ишлардан 300га яқинини прокуратура ва ички ишлар органлари кўриб чиқди ва судга оширди, жиноятчилар устидан айблов ҳукмлари чиқарилди.

Шуни ҳам айтиш керакки, бу ишлар ўз-ўзидан бўлаётгани йўқ. Жойлардаги прокурорларга қўйилаётган талаб ва уларнинг масъулиятини оширишда қатъий йўл тутишга тўғри келмоқда. Чунки булар орасида ўз вазифасига масъулиятсизларча муносабатда бўлаётган ходимлар ҳам учраб турибди. Ана шулардан 30 га яқини прокуратура раҳбарияти томонидан жазога тортилди. Республика Давлат солиқ қўмитаси раҳбарияти ҳам ўз ваколатларини тўғри бажармаган ходимлардан 14 нафарини ишдан четлаштиришга, 22 нафарига эса қаттиқ жазо қўллашга мажбур бўлди. Прокурорларнинг мунтазам назорати ғайриқонуний йўл тутган масъул шахсларни моддий, маъмурий ва жиноий жазога тортиш имконини бермоқда.

Тошкент шаҳар Юнусобод тумани солиқ инспекцияси суриштирув бўлимининг бошлиғи И.Топилдиев “Ўзбексельмаш“ заводи ошхонаси мудираси Н.Шукурованинг қинғир ишларини ёпиш учун ундан 1 миллион сўм пора олганида қўлга тушди. Тинтув пайтида бу “арбоб“нинг ёнидан 1,5 миллион сўм пул, 130 АҚШ доллари чиқди. Порахўр ҳибсга олинди. Ҳозир тергов қилинмоқда.

Катта шов-шувга сабаб бўлган “Ўзбеккабель“ корхонасидаги ғайриқонуний ишларда ҳам солиқ инспекцияси ходимининг қўли борлиги маълум бўлди. Бу нопок кимса солиқ қоидалари қўпол бузилаётган ҳолларга дуч келиб, уларни ёпиб юбориш мақсадида пора олган экан. Ҳозир бу “арбоб“ ҳам тергов қилиняпти.

Фақат ўтган ярим йил мобайнида ана шундай солиқчилардан етти нафари, божхона хизмати ходимларидан олтитаси жиноят устида ушланди.

Бозор муносабатларига ўтишнинг беш тамойилидан бири — аҳолининг эхтиёжманд қисмини, айниқса, ногиронлар, нафақахўрлар, кўп болали оилалар манфаатини ҳимоя қилишдир. Лекин баъзи жойларда бу хайрли ишни амалга оширишга тўсиқ қўйилмоқда. Корхона ва хўжалик раҳбарларининг лоқайдлиги, молия ва солиқ идораларидаги масъулиятсизлик оқибатида нафақа жамғармаси ҳисобига маблағлар тушуми назоратсиз қолдирилгани сабабли уларнинг манфаатига путур етаётир. Бунинг оқибатида баъзан нафақаларни вақтида тўламаслик ҳоллари рўй бераётир. Натижада прокуратура айбдор шахсларга қатъий чора кўришга, зарарни давлат бюджети ўз зиммасига олишга, тўловларни қарз ҳисобидан амалга оширишга мажбур бўлмоқда.

Шуни ҳам айтиш керакки, айрим нопок шахслар даромадларни яширгани, ғайриқонуний иш юритаётгани фош бўлишини англаб, “қўрққан олдин мушт кўтарар“ қабилида иш тутмоқда.

Андижон шаҳридаги “Жасур“ тижорат дўкони сотувчиси Ж.Холмирзаев текширув учун келган солиқ инспектори А.Меҳмоновнинг қонуний талабларига ҳақорат ва жисмоний куч ишлатиш билан “жавоб“ берган. Бу “жасур“ йигит жиноий жавобгарликка тортилиб, бир ярим йил муддатга озодликдан маҳрум этилди. Шаҳрихон шаҳридаги пичоқчилик дўкони эгаси Д.Солиев текшириш учун келган солиқ хизмати ходимларини қўлига қизиб турган темирни олиб, уларга ташланиш билан “кутиб“ олган. У қилмиши учун 3 йилга қамалди. Ана шундай 14 ҳолат қайд этилиб, айбдорлар қонуний жазосини олди.

Прокурорлик текширувлари шундан далолат бермоқдаки, солиқ инспекцияси фаолиятида айрим ҳолларда қонунбузарларга нисбатан ён босиш, асосий айбдорлар қолиб, “навбатчи“ларни жазога тортиш ҳолларига ҳам йўл қўйилмоқда. Масалан, Тошкент шаҳар, Бектемир туманининг 48 та корхонасида солиқ қоидалари бузилиши аниқлангани ҳолда, деярли барчасида биттадан раҳбар номигагина маъмурий жазога тортилган. Қолган айбдорлар “авф“ этилган, бу ердаги “Дитас“ корхонасида 3 миллион сўмга яқин даромад солиқдан яширилгани учун фақат бош ҳисобчи жавобгар деб топилган. Асосий айбдор-директорга “озор“ етмаган. Бундай фактлар бошқа вилоят, туман ва шаҳар солиқ инспекциялари фаолиятида ҳам учрамоқда.

Айрим ҳолларда эса, аксинча, солиқ инспекцияси ходимлари қонун билан белгиланган муҳлат тугагандан сўнг ҳам айрим шахсларни жавобгарликка тортишга йўл қўйганлар. Фақат Тошкент шаҳрининг ўзида бундай фактлардан 50 га яқини рўй берган. Масалан, Миробод тумани солиқ инспекцияси бошлиғи “Арина“ корхонаси раҳбари И.Рибаковни ва “Филателист“ корхонаси бошлиғи И.Тўлагановни 1992 йилда содир этган қилмиши учун маъмурий жазога тортган. Ҳар қандай ҳолда ҳам қонунни четлаб ўтиш мумкин эмас. Қонунда чора кўриш муҳлати, вақти аниқ белгиланган.

Солиқ инспекциялари ходим танлашда баъзан пала-партиш иш тутгани ҳам кўзга ташланмоқда. Масалан, Юнусобод туманида 20 нафар солиқ инспекцияси ходимининг муқаддам судлангани маълум бўлди. Шулардан 2 нафари эса илгари оғир жиноят қилгани учун қамалган. Шунга ўхшаш аҳвол деярли барча ҳудудларда мавжудлиги ачинарли ҳолдир, албатта. Бу келгусида сабоқ бўлиши лозим. Солиқ инспекциялари фаолиятида қонунбузарлардан ундирилиши лозим бўлган жаримани корхона ва хўжалик ҳисобидан чегириб қолиш фактлари ҳам йўқ эмас. Фақат Собир Раҳимов туманининг ўзидагина 37 та айбдор хўжалик ҳисобидан пул ўтказиш йўли билан амалдаги қилмиши учун жазодан қутилиб қолган. Бундай ҳолларга чек қўйиш керак.

Прокуратурадаги материалларга қараганда, кўпчилик ҳолларда солиқ инспекциялари ўз қарорлари ижросини пайсалга солишга йўл қўйган. Масалан, Сурхондарё вилоятининг Шеробод туманида 11 та корхона ва ташкилотда солиқ қоидалари бузилиши оқибатида ундирилиши лозим бўлган 12 миллион сўмга яқин тўлов 1993 йилдан буён ижросиз қолиб кетган. Прокурор бу хусусда солиқ инспекцияси масъул ходимларини расмий огоҳлантиришга мажбур бўлди. Шу вилоятнинг Қизириқ туманида эса корхоналарнинг солиқдан яшириб қолган катта миқдордаги даромади учун чора кўриш пайсалга солиб келинган. Бу ерда ўз вазифасини суиистеъмол қилиб, бозордаги тижоратчилардан устама ҳақ йиғиб юрган паттачи Э.Маҳмудовнинг жинояти учун ғайриқонуний равишда маъмурий чора кўрилган. Прокурор бу факт юзасидан жиноий иш қўзғатди ва тергов бошланди.

Солиқ идоралари ходимларининг айрим қонунбузарларга нисбатан “меҳрибон“чилик қилиш ҳоллари мавжудлигини ҳам прокуратура фош этди. Масалан, Бойсун ва Термиз туманларида ана шундай ишлар рўй берган. Термиз туманида 1993 йил мобайнида 18 та ишдан 16 тасида, шу йилнинг биринчи ярмида эса Термизда 10 та ишдан 5 тасида айбдорларга қонунда кўрсатилганидан анча кам миқдорда жарима солинган. 30 дан ортиқ ҳолда эса айбдорларга чора кўриш “унутилган“.

Солиқ тўғрисидаги қонунларга сўзсиз амал қилиш зарурлигини баъзи давлат корхоналари ва муассасалари шунингдек, якка тартибда меҳнат билан шуғулланувчилар яхши англаб етмаяптилар. Улар даромадларнинг ҳисобга олиш тартибини бузиш ва бошқа найранглар ёрдамида фойдани яшириш билан солиқ тўлашдан қочмоқда. Бундан давлат ҳам, бозор ҳам, халқ ҳам жиддий зарар кўришини сира ўйламаётирлар.

Сирдарё вилоятининг Ш.Рашидов туманидаги “Пахтаобод“ пахта тозалаш заводи директори О.Маҳамбетов ва бош ҳисобчи Х.Каримов 44 миллион сўм даромадни солиқдан яширгани учун уларга нисбатан жиноий иш қўзғатилди. Шу ердаги “Узконструкция“ трестининг тармоқ раҳбари Г.Ли ва бош ҳисобчи Г.Латиповлар катта миқдордаги даромадни яширгани учун сўроқ қилиняпти.

Шаҳрихондаги “Сайхон“ кичик корхонаси 3 йил мобайнида солиқ ва статистика идораларига ўз даромадлари ҳақида умуман ҳисобот бермаган. Бу фактни аниқлаган солиқ инспекцияси ходими Ш.Рўзиматов эса чора кўриш муҳлатини ўтказиб юборган.

Бундай нуқсонлар Пахтаобод, Марҳамат, Жалолқудуқ ва бошқа туманлардаги солиқ хизмати ходимлари фаолиятида ҳам мавжудлиги қайд этилди. Айбдорларга қаттиқ чора кўрилди. Мунтазам равишда даромадни солиқдан яширгани учун Хонобод шаҳридаги “Эркин“ кичик корхонаси бошлиғи Ж.Камолиддиновга нисбатан жиноий иш қўзғатилди. Асака шаҳрида М.Ёқубов деган шахс пинҳоний тижорат билан машғул бўлгани учун қўлга олинди. Ҳозир унинг иши тергов қилинаётир.

Хоразм, Наманган, Жиззах ва бошқа ҳудудий прокуратура органлари ҳам истеъмол бозорида тартибсизликларнинг олдини олиш, солиқ ҳақидаги қонун ва белгиланган қоидалар бузилишига чек қўйиш, миллий пулимиз қадрини ошириш, ижтимоий адолат тамойиллари таъминланиши борасида қатъийлик билан иш юритмоқдалар. Бу борада Қашқадарё вилояти прокуратурасининг фаолияти эътиборга моликдир.

Вилоят прокурорлари солиқ инспекцияси ходимлари ва бошқа масъул идораларнинг кўплаб қонунбузарларга ён босиш ҳолларига дуч келди. Хўжалик юритувчи — ишбилармонлардан юзлаб шахслар солиқ қоидаларини бузгани учун жазога тортилган бўлиб, улар жаримани ўз ҳамёнидан эмас, балки хўжалик ҳисобидан тўлаб қўяқолган ва нопок ишларини яна давом эттираверган. Масалан, “Қарши“ давлат хўжалиги ҳамда “Бешкент“ пахта тозалаш заводи бош ҳисобчилари М.Чўлиев ва Р.Темиров бир неча бор даромадни солиқдан яширган пайтларида ушланганлар. Лекин улар хўжалик ҳисобидан жарима тўлаш билан қонуний жазодан қутилиб қолаверган. Прокуратура солиқ идораларининг “юмшоқ“ қарорларини бекор қилиб, қонунбузарлар устидан жиноий иш қўзғади.

Шаҳрисабз шаҳар, Косон, Деҳқонобод, Нишон, Ғузор каби туманларнинг ҳокимлари эса бир қанча хўжалик ва ташкилотларга “раҳмдил“лик қилиб, ғайриқонуний равишда уларни даромад солиғи тўлашдан озод қилган. Прокуратура аралашуви билан бундай ҳаракатларнинг олди олинди.

Фарғона вилояти солиқ идоралари фаолиятида ҳам жиддий нуқсонлар аниқланди. Кўпчилик туман ва шаҳарларда солинган жарималарни айбдордан эмас, балки хўжалик ҳисобидан ундириш авж олган. Прокуратура бундай ўз бошимчаларга нисбатан кескин чоралар кўрди. Ҳаддан ошаётганларга нисбатан жиноий иш қўзғатилиб, тергов бошлаб юборилди.

Прокурорлик текширувлари айни вақтда автокорхоналарга, йўловчи ташиш хизмати билан боғлиқ ташкилотларга қаратилмоқда. Аҳолидан тушган хизмат ҳақи даромаддан яширилиб, айрим нопок кимсалар чўнтагига тушаётганининг фош этилиши фикримизнинг яққол далилидир. Қува туманидаги 66-автокорхона ходимлари Д.Умурзоқов ва Қ.Сиддиқовлар чипта сотишдан тушган миллионлаб сўм даромадни жиғилдонларига уриб юборишган. Ҳозир эса улар, бундай нопокликларга ҳайбаракаллачи бўлганлар қонун олдида жавоб беряпти.

Ўтказилаётган текширувлар кўплаб қонунбузарларни фош қилмоқда. Сирдарё вилоятининг Ховос туманидаги дўкондор У.Жалилов 23 минг, Э.Норқўзиев 35 минг, буфет мудираси М.Соатова 94 минг сўм-купон миқдорида одамлар ҳаққидан уриб қолганда тумшуғидан илинди. Шунингдек, бу ердаги юздан ортиқ шахс қонунни бузгани учун ушланиб, маъмурий жавобгарликка тортилди.

Гулистон шаҳар бозорида паттачилардан М.Йўлдошев 121 минг сўм, М.Бўтаев 6 минг сўмга яқин, М.Комилов 1 минг сўм, И.Назаровнинг 5 минг сўмга яқин камомад келтириш, яъни чипта тўловидан ўз фойдасига чегириб қолиш фактлари очилди. Бундай ҳолларга барҳам бериш учун чоралар кўрилди.

Прокуратура ходимлари кўча-кўйида, турли тижорат дўконларида келиб чиқиши номаълум бўлган ичимлик-маъданли сувлар сотилаётганини фош этди. Табиийки, бу маҳсулотлар фақат тегишли корхоналарнинг омборидан чиқиши керак. Масалан, “Тошмаъдансув“ корхонаси омбор мудири М.Қўчқоров ҳисобидан 100 минг сўмга яқин камомад чиқди. Қизиғи шундаки, корхона маъмурияти бу фактни била туриб, ундан кўз юмиб келган, тергов органига хабар бермаган. Бунинг сабабларини эса тергов аниқлайди. Бу корхонадан шартнома бўйича давлат савдо шохобчаларига жўнатилиши лозим бўлган миллионлаб шиша маъданли сув “чет“га, хусусий тижорат дўконларига берилиб келингани маълум бўлди. Ёки қарийб 100 миллион сўмлик 400 минг шиша сув сохта ҳужжат асосида қинғир йўллар билан Россиянинг Нижний-Тагил шаҳрига жўнатилишини корхона масъул раҳбарлари тушунтириб беролмай тергов олдида бош қашлаб ўтирганини ҳам айтиб ўтиш жоиздир. Улар ишлаб чиқариш цехларидан иккитасини арзонгаровга ўз укалари номига расмийлаштириб, чўнтакни қаппайтиришга тушгани, маъданли сувга мўлжалланган шишаларга “чап“ спиртли ичимликларни қуйиб бериш, 100 минглаб шишаларни сохта ҳужжат билан “синди“га чиқариш каби бебошликлари учун қонун олдида жавоб бериши муқаррар. Адолатли қонун бундайларга бешафқат бўлади. Халқ насибасига хиёнат эса ҳеч қачон кечирилмайди.

Сирожиддин МИРСАФОЕВ,
Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг биринчи ўринбосари.

Файзулла ҚИЛИЧЕВ,
Ўзбекистон Республикаси Прокуратурасининг бўлим бошлиғи

(ЎзА).

• Мухбиримиз муаммо қўяди

УСТАМАСИ 45 ФОИЗУ, САМАРАСИ...

Самарқанд вилоятида газета сотилишию тарқатилиши қай аҳволда?

Тан олиш керак, кейинги пайтларда "Матбуот тарқатиш уюшмаси"га қарашли дўконларда сотиладиган газета-журналлар сони камайди. Бунинг устига матбуот нашрлари обуначиларга кечикиб етиб бораётганлиги ҳақида бот-бот шикоятлар тушмоқда.

Буларнинг сабаби нимада? Ана шу саволга жавоб қидириб Самарқанд вилоят матбуот тарқатиш уюшмаси ҳамда почта алоқаси бошқармаларида бўлдим.

Ҳозир вилоятда газета-журнал сотиладиган 120 та дўкон бор. Лекин улар орқали тарқатиладиган нашрларни ҳисобласангиз, ҳар бирига республика ва вилоят матбуот нашрлари ўртача 3—4 донадан тўғри келади. Ёки одамларнинг асосий қисми энди обуна бўлишни афзал билишаяптими? Тўғри бу ерда газеталарга обуна учун тўланадиган ҳақ ҳам анча ошиб кетганлигини эътибордан қочирмаслик керак.

Аммо ўз номи билан "Матбуот тарқатиш уюшмаси" деб аталган ташкилотнинг жойлардаги раҳбарлари ва вакиллари бу корхона аслида нима мақсадда тузилганини ҳам ёддан чиқаришганга ўхшайди. Тўғри-да, асосий даромадни матбуот тарқатишдан эмас, балки чет элда тайёрланган сақичлару сигареталарни, Голливуд киноюлдузларининг ярмяланғоч суратларини сотишдан олгандан кейин уларга газеталарни кўпроқ тарғиб қилиш ҳақида жон куйдиришга не ҳожат!

Шу ерда бир масала хусусида тўхталиш жоиз. Бундан икки-уч йил муқаддам почта алоқаси бошқармаси ва матбуот тарқатиш уюшмаси бирлаштирилган эди. Яъни обуна қилиш ва дўконларда сотишга энди битта ташкилот мутасадди бўлиб қолганди. Шу йил июндан бошлаб улар негадир, яна ажратилди. "Ўзбекистон почтаси" концерни ва "Матбуот тарқатиш уюшмаси" ассоциацияларига бўлиндилар. Бунинг қанчалик самара беришини келажак кўрсатади.

Концерн ва ассоциация ўртасида тузилган шартномага кўра "Матбуот тарқатиш уюшмаси" газета ва журналлар нусха сонининг 1993 йилга нисбатан камайишига йўл қўймайди. Ўз фаолиятининг охиригача улар нусхасининг мунтазам ошиб бориши учун барча чораларни кўради, деган мажбуриятни олади. Лекин дўконларда сотилаётган газеталар сонининг қисқариб бораётганига қараб уларнинг бу мажбуриятни бажаришларига шубҳаланиб қолади киши.

Самарқандда Боғишамол деган мавзе бор. Унинг атрофида бир нечта вилоят ташкилотлари, қишлоқ хўжалик институти жойлашган. Ана шу институт ёнидаги матбуот уюшмасига қарашли дўконда бирор дона ҳам "Халқ сўзи" газетаси сотилмас экан. Сотувчи Абдуғани Қодировдан бунинг сабабини сўраганимда "Матбуот уюшмаси ажратмайди" деган жавобни эшитдим. Лекин "Матбуот уюшмаси"дагилар "Ҳар бир газета ва журнал учун сотувчининг ўзи буюртма бериши лозим", дейишди. Ишнинг бу тартибда йўлга қўйилиши тўғридир. Аммо ташкилотнинг асосий вазифаси матбуот нашрларини сотиш бўлгандан кейин наҳотки ҳар қайси дўконга бештаолтита газетани беролмайди? Бундан ташқари айнан шу ерда шаҳардаги энг катта олий ўқув юртларидан бири жойлашган.

Умуман, вилоят "Матбуот тарқатиш уюшмаси" бошлиғи Ҳ. Ҳазратқулов, унинг ўринбосари З. Циммерман билан суҳбат чоғида шунга амин бўлдимки, бу ердагилар ўзларининг асосий вазифаси деб дўкон сотувчилари буюртмасини бажаришни тушунишади. Матбуот нашрларини тарғиб қилиш, уларни кўпроқ тарқатиш хусусида эса жон куйдириб ўтиришмайди. Лекин... Тошкентдан самолёт ёки поездда уларга олиб келиб бериладиган ҳар бир дона газета ёки журнал нархига 40—45 фоиз устама қўйишни унутишмайди. Шуни айтиш керакки, бу уюшма почта алоқаси бошқармаси таркибида бўлган чоғларда устама миқдори анча паст эди.

Мен уюшма раҳбарларидан, Самарқанд шаҳрида сотилаётган газета-журналлар учун 45 фоиз устама қўйиш инсофсизлик бўлмайдими, деб сўрадим. Масалан, Қўшработ ёки Нарпай туманларига машинада етказилса — унда тушунарли. Йўл харажати ҳам маҳсулот устига тушади. Лекин нега сотилган газеталар нархи бунчалик ошиб кетиши керак?

— Ҳали ташкилотимиз янги, сарф-харажат эса кўп, уларни қоплаш лозим,— деган жавобни эшитдим...

Ҳар куни Самарқанд вилоятига республика пойтахтидан эллик саккиз тахлам матбуот нашрлари келади. Уларнинг асосий қисми самолёт билан эрталаб соат 8 дан 40 минут ўтганда етказилади. Бироқ обуначилар газеталарни шу куни ололадими? Афсуски аксарият ҳолларда ижобий жавоб бериш қийин. Лекин бунда фақат почта ходимларини айбдор, деб бўлмайди. Вилоят почта алоқаси бошқармаси бошлиғи Аминжон Ғаффоров билан суҳбатлашар эканман, бунга яна бир карра ишонч ҳосил қилдим.

— Ўтган йили бошқармамиз обуначиларга бир миллиондан зиёд нусхада газета ва журналларни тарқатган эди,— дейди А. Ғаффоров.— Бу йил эса бу рақам 364800 тани ташкил қилаяпти. Демак иш ҳажми анча қисқарган. Унда келаётган даромад ҳам шунга яраша. Вилоятда ўн саккизта алоқа тугуни ва 433 та бўлимлари мавжуд. Уларда ўз касбларининг фидойилари бўлган юзлаб кишилар меҳнат қилишади. Лекин ҳар соҳадаги каби бизда ҳам айрим масъулиятсиз, лоқайд кишилар учрайди. Хизмат юзасидан эшитаётган танбеҳларимизнинг бир қисми шулар туфайли. Уларга нисбатан қатъий чоралар кўраяпмиз. Келинг, яхшиси масаланинг моҳиятига чуқурроқ етиш учун уни ҳар томонлама кўриб чиқайлик.

Шундай дея у олдимга танишиш учун бир даста хат ва телеграммаларни қўйди. Улар, асосан, вилоятдаги шаҳар ва туман алоқа тугунлари бошлиқлари томонидан вилоят почта бошқармасига йўлланган эди. Мана улардан айримлари: "2514-автобаза мунтазам равишда шартномани бузиб, почта жўнатмаларини олиб келиш учун автомашина ажратмаяпти. 12, 14 февраль кунлари машина берилмаганлиги туфайли барча турдаги почта жўнатмалари жойларга етказилмади. Ана шундай сабабга кўра қариндошларининг ўлими ҳақида юборилган ўнта телеграмма ҳам вақтида элтиб берилмади. Шикоятлар сони ошиб бормоқда". Ургут алоқа тугуни бошлиғи Номозов.

Худди шу мазмундаги билдириш Ургутдан 17, 18 февраль кунлари ҳам юборилган.

Ёки Жума алоқа бўлими бошлиғи Х. Назаровнинг мана бу телеграммасига диққат қилинг: "100-автобаза машина ажратмагани сабабли 1, 2, 5, 7, 9, 14, 15, 17, 21, 22 ва 28 февраль кунлари Самарқанддан почта жўнатмалари олиб келинмади. Натижада газеталарни ўз вақтида обуначиларга етказиш имкони бўлмади".

Шуни эътиборга олиш лозимки, Жума Самарқандга энг яқин туман марказларидан ҳисобланади. Бу масалада юборилган телеграммалар орасида Қўшработ, Булунғур, Челак ва бошқа туманлардан келганлари ҳам учрайди.

Мен бу ерда фақат бир ойга тегишли телеграммалардан парча келтирдим. Ҳолбуки уларни ҳар ойнинг ҳисоботида кўриш мумкин.

Баъзида эса газеталарнинг ўз эгаларига кечикиб етиб бориши умуман вилоятга боғлиқ бўлмайди. Масалан, 17 февралда чиққан "Халқ сўзи", "Правда Востока" газеталари Самарқандга 18 февралда, 19 куни чоп этилган "Правда Востока", "Халқ сўзи", "Ўзбекистон овози" эса 21 февралда келтирилган. Бундай мисоллар ҳам ҳар ойда учрайди. Натижада 2—3 кундан кейин газеталарнинг обуначиларга етказилиши уларни ранжитса, "Матбуот тарқатиш уюшмаси" дўконларига чиқарилганлари сотилмай қолмоқда. Сўнгра истайсизми йўқми, улар далолатнома тузилиб макулатурага топширилмоқда.

Хуллас, бу борада ҳам бирбирига боғлиқ масалалар, ечимини кутаётган муаммолар анчагина тўпланиб қолган. Яна саноқли кунлардан сўнг обуна мавсуми бошланади. Унинг кўп юмушлари почта ходимлари зиммасига тушади. Лекин юқорида келтирилган мисоллардагидек камчиликлар давом этаверса, унинг натижаси ҳақида фикр билдириш қийин. Камчиликларнинг асосий қисми эса бевосита алоқа хизмати ходимларига эмас, балки траспортчиларга боғлиқ бўлиб қолаяпти.

Музаффар МУҚИМОВ,
"Халқ сўзи" мухбири.

ҲАМИША БИР САФДА

Янгийўл шаҳрида Ўзбекистон кўзи ожизлар жамиятининг қурултойи бўлди. Унда жамият марказий бошқаруви раиси вазифасини бажарувчи Б.Тоҳиров ҳамда тафтиш комиссиясининг ҳисоботи муҳокама этилди.

Ҳисобот даврида жамиятнинг марказий ва вилоят бошқарувлари ҳамда бошланғич ташкилотлари фаолияти ногиронларни ижтимоий ҳимоялаш, уларнинг турмуш даражасини янада яхшилашга қаратилгани қайд этилди. Саноат корхоналарида қўли гул кишилар ишлаб чиқараётган маҳсулотлар бу ишни амалга оширишга кўмаклашмоқда. Хусусан, аҳолига сотилган маҳсулотлар ҳисобидан 3 миллион сўмдан зиёд фойда кўрилди. Жамият аъзоларининг дам олиши, саломатлигини мустаҳкамлаши учун шароит яратилди. Ғиждувон, Жиззах, Зангиота туманлари ва Тошкент шаҳрида улар учун янги уйлар қурилди.

Бухорода жамият аъзоларининг фарзандларига атаб бунёд этилган 140 ўринли боғча фойдаланишга топширилди.

Жамиятга қарашли саноат корхоналарида ўтган йили 40-45 турда янги маҳсулот ишлаб чиқариш ўзлаштирилди. Қува корхонасида сочиқ, чойшаб, қоп тикиш йўлга қўйилди. Сирдарё комбинатида гилам ва поёндоз тўқийдиган корхона маҳсулот бермоқда.

Шунингдек, қурултой иштирокчилари жамият ҳаётидаги камчиликлар, корхоналарда асосий фондларнинг 30 фоизи ишга яроқсиз бўлиб қолгани, хомашё нархининг кескин қимматлашуви айланма маблағларнинг етишмаслигига сабаб бўлаётгани, мавжуд нуқсонларга барҳам бериш юзасидан зарур чоратадбирлар кўриш лозимлиги ҳақида гапирди.

Қурултойда жамиятнинг янги таҳрирдаги низоми қабул қилинди. Марказий бошқарувнинг янги таркиби сайланди.

(ЎзА).

• 1994 йил — Оила йили

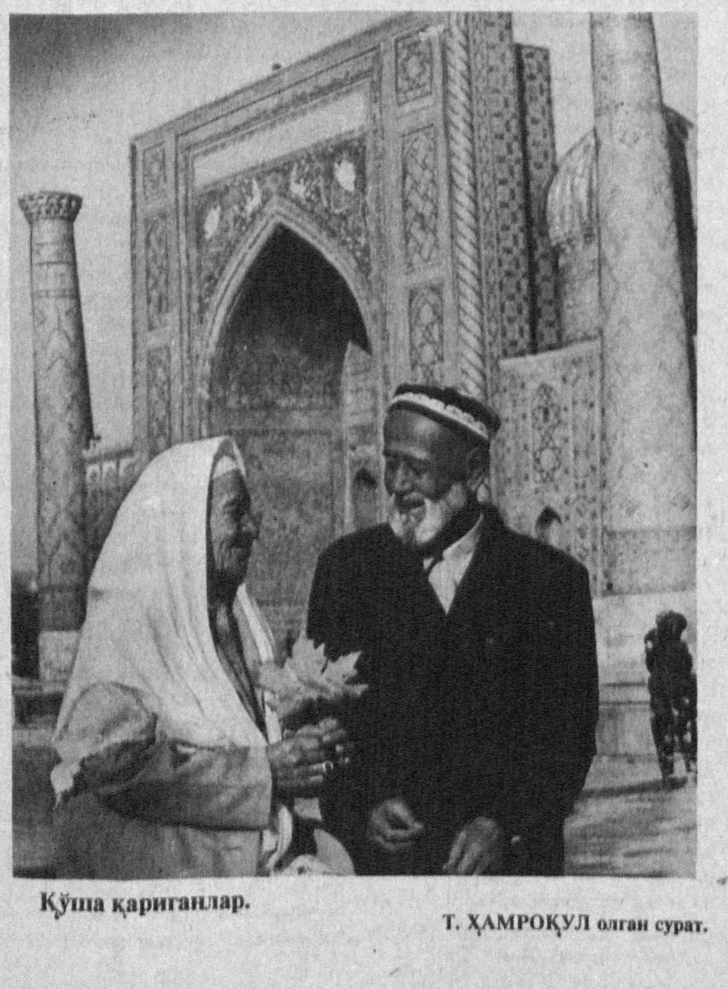

Қўша қариганлар.

Т. ҲАМРОҚУЛ олган сурат.

САЙЁРАМИЗ САДОСИ

ЯДРО ЧИҚИТЛАРИ ЭВАЗИГА ДАРОМАД

Тинч уммонининг марказий қисмидаги Маршалл оролларида жойлашган митти Амата Кабуа Республикаси президенти мамлакат ҳудудини радиоактив қолдиқлар кўмиладиган жойга айлантиришга рози эканини маълум қилди.

Унинг таъкидлашича, айни пайтда дунёнинг 28 мамлакатида 426 атом электростанцияси ишлаб турибди. Улар кўплаб радиоактив қолдиқлар чиқармоқдаки, саноатчилар бу зарарли чиқитларни қаерга кўмишни билмаяптилар.

Маршалл оролларида АҚШнинг йирик ракета синов майдони жойлашган. Илгари бу оролларда ядро қуроли синовдан ўтказилар эди. Маҳаллий ҳокимият бунинг учун АҚШдан йирик товон пули олишга муваффақ бўлди. Мамлакат ҳукумати ядровий чиқитларни қабул қилиш эвазига яна мўмай даромад олиш илинжида.

ПОЛИЦИЯ ТАВСИЯСИ УЙДА ҚУРОЛ САҚЛАШГА КАФОЛАТ

Нью-Мексика штатининг Катрон мавзеси аҳли ўз уйида албатта ўқ отиш қуроллари сақлаши лозим.

Мавзенинг махсус комиссияси ана шундай қарор чиқарди. Бу ерда жиноятчилик кўпайган бўлса керак, деб ўйлаётгандирсиз? Йўқ, гап бошқа ёқда. Шу йил феврал ойида АҚШда Брейди қонуни кучга кирди. Унда қурол сотиб олиш учун ариза берган киши 5 кун сабр қилиши лозимлиги таъкидланган. Бу вақт ичида полиция талабгорнинг шахсини ўрганиб чиқади ва унга қурол бериш мумкинми ёки йўқми, шу ҳақда тавсия беради. Катрон мавзеси маҳаллий ҳокимияти ва аҳли ана шу муддатнинг белгиланишига қарши норозилик сифатида юқоридаги қарорга келди. Улар муддат белгиланишини фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқлари поймол этилиши деб баҳолашмоқда.

ГИЁҲВАНДЛИК ҲАМ КАСАЛЛИК ТАРҚАЛИШИГА САБАБ БЎЛАЯПТИ.

Осиё тараққиёт банки вице-президенти Питер Салливан Осиё мамлакатлари мисли кўрилмаган кўламдаги СПИД эпидемияси хавфи қаршисида турганини айтди.

Бу хавф Осиёнинг иқтисодий юксалишини барбод этиши мумкин, деди у иқтисодчиларнинг Манилада бўлиб ўтган халқаро анжуманида.

Осиёда СПИД касаллиги 80-йиллар бошларида қайд этилган эди. Бироқ, 1991 йилга келиб, бир миллиондан зиёд осиёлик муқаррар ўлим келтирувчи бу дардга чалинди. Умумжаҳон саломатлик ташкилоти тахминларига қараганда, 2000 йилда ер юзида СПИД вируси ташувчилар сони 30—40 миллион нафарга етади. Уларнинг қарийб 10 миллион нафари осиёлик бўлиши эҳтимолдан ҳоли эмас. Мутахассислар касалликнинг тарқалишига асосий сабаб фоҳишабозлик ва гиёҳвандлик эканини таъкидлашмоқда.

ҲУКУМАТ ҚАРОРИ

Беназир Бхутто раҳбарлигидаги Покистон ҳукумати афғон уруши пайтида мужоҳидлар тарафида жанг қилган арабистонлик фуқароларни мамлакат ҳудудидан чиқариб юборишга қарор қилди.

Ташқи ишлар вазири Насрулло Бабарнинг сенатда таъкидлашича, “улар ортиқ Покистонда қолишлари мумкин эмас“. АҚШ Покистонни халқаро террорчиликни қўллаб-қувватлашда айблаётгани учун ҳукумат шундай чора кўришга мажбур бўлди.

ПРЕЗИДЕНТ ҲАРБИЙ БАЗАНИ БОРИБ КЎРДИ

Украина Президенти Леонид Кучма мамлакат пойтахтида АҚШ вице-президенти Алберт Гор билан ўтказилган музокаралардан сўнг Первомайскдаги стратегик ракеталар базасини бориб кўрди.

Ўзаро музокаралар чоғида шу йил январида Украина, АҚШ ва Россия Президентлари имзолаган ядровий қурол борасидаги уч томонлама битимнинг бажарилиши муҳокама қилинди.

Битимда бу ерда жойлашган СС-24 ракеталарининг 46 тасидан ва СС-19 ракеталарининг 30 тасидан жанговар каллаклар ечиб олиниши кўзда тутилган.

ҚУВАЙТ РОССИЯДАН ҚУРОЛ-ЯРОҒ ХАРИД ҚИЛМОҚЧИ

Қувайт Россия билан ҳарбий қурол-яроқ сотиб олиш ҳақида шартнома имзолашни кўзламоқда.

Қувайт мудофаа вазири Шайх ал-Ҳамид ал-Жаббор ас-Сабоҳ бу шартнома Қувайт ва Россия мудофаа ва хавфсизлик ҳақидаги келишувига асосан амалга оширилишини айтди.

МУЗОКАРА БОШЛАНИШИДАН УМИДВОР

АҚШ Шимолий Корея билан хавфсизлик масалаларидагина эмас, балки ўзаро муносабатларни янги поғонага кўтарувчи савдо-сотиқ ва сиёсий масалалар борасида ҳам музокаралар олиб боришга тайёр, деди ҳарбий-сиёсий масалалар бўйича АҚШ давлат котиби маслаҳатчиси Роберт Галлуччи.

Р. Галлуччи бошчилигидаги Америка вакиллари гуруҳи Женевада АҚШ-КХДР музокараларида қатнашди. У Шимолий ва Жанубий Корея ўртасида музокаралар бошланишига умид билдирди.

ДАВЛАТ КОТИБИНИНГ САФАРИ

АҚШ давлат котиби Уоррен Кристофер Яқин Шарққа сафар қилади.

Кристофер Миср, Исроил, Иордания ва Сурияга ташриф буюриб, “бу ҳудуддаги давлат раҳбарлари билан тинчлик ва барқарорлик ўрнатиш хусусида маслаҳатлашиб олади“, деди давлат департаментининг расмий вакили.

МУХОЛИФЛАРГА ЗАРБА БЕРИЛДИ

Аппенина ярим оролида фақат парламент сайловлари натижасидагина янги ҳукумат сайланиши мумкин.

Италия Вазирлар Кенгаши Раиси Сильвио Берлускони бу ҳақда журналистларга шуни маълум қилди. У ҳукуматга интилаётган мухолиф кучларнинг янги маҳкама тузиш ҳақидаги ҳаракатига шу тарзда зарба берди.

Оламга назар

ФАРРОШЛАРИ ҚЎЛҚОП КИЙИБ ИШЛАЙДИГАН ЮРТ

• Чин Мочинда қайси "изм"га амал қилинади?
• Социалистик мамлакатлар қолоқлигини исботлаш мумкиндир, бироқ капиталистик йўналишдагиларини-чи?
• Оилавий пудрат муаммолари.
• Гуручнинг ўн мингдан ортиқ навини яратган халқ.
• Очиқ иқтисодий зоналарда капитализм қуриладими, социализм?
• Мушукнинг ранги оқми, қизилми аҳамияти йўқ, сичқон ушласа бас...
• Хитой нега "капитализм ўлими" қоидасини исботламай қўйди?

Ҳозир жаҳонда икки юздан ортиқ давлат мавжуд. Илгари биз уларни мафкуравий нуқтаи назардан "капиталистик", "социалистик" ва "учинчи дунё" мамлакатларига ажратардик. Энди эса барча "изм"лардан воз кечиб, умумбашарий, умуминсоний қадриятларни ҳисобга олиб, тахминан ривожланган (йилига жон бошига 10 минг доллар даромад), ривожланаётган (1—10 минг доллар) ва қолоқ (1000 доллардан кам) мамлакатларга бўлаяпмиз.

Гап фақат бозордамикан

Бугунги кунда ана шу давлатлардан 20 таси биринчи гуруҳга киради ва уларнинг барчаси бозор иқтисодиёти эркин ривожланган мамлакатлардир. Улар ўзларининг муваффақияти сирларини бозор эркинлиги билангина изоҳламоқдалар. Шу нуқтаи назардан қаралса, "социалистик" деб аталган давлатларнинг ортда қолишини "исботлаш" мумкиндир, аммо юздан ортиқ "учинчи дунё" мамлакатлари қолоқлигини қандай изоҳлаш керак? Ахир уларда бозорни ҳеч ким четлаган эмас-ку? Чамаси, гап фақат бозордагина эмасга ўхшайди. Буни кейинги даврда тез ривожланиш йўлига ўтган давлатлар тажрибаси ҳам кўрсатаяпти. Бизнингча, бозорга ўтишни ягона мақсад қилиб олиш билан иқтисодий равнақни таъминловчи бошқа йўллардан ҳам воз кечмаслик керак.

Худди ана шу жараённи Хитой Халқ Республикасида кўриш мумкин.

Кейинги йилларда Шарқ давлатлари, шу жумладан, Хитойнинг тез суръатлар билан ривожланаётганлиги ҳаммани қизиқтирмоқда. Муҳим бир томони шундаки, Хитой 1949 йилда бошлаган социалистик тараққиёт йўлидан воз кечгани йўқ.

Хўш, Чин мамлакати қандай қилиб асосий устқурмани ўзгартирмаган ҳолда шундай ютуқларга эришмоқда?

1978 йилдан бошлаб Хитойнинг сиёсий, ижтимоий ва иқтисодий ҳаётида муҳим ўзгаришлар рўй берди. ХКП Марказий Комитетининг 1978 йил декабрида бўлиб ўтган ўн биринчи чақириқ учинчи Пленумида қабул қилинган режалар "Тўрт соҳада социалистик янгиланиш" деган ном билан юритилади. Бу саноат, қишлоқ хўжалиги, армия, фан ва техника соҳасида қайта қуришни назарда тутади. Шу асосда Хитой иқтисодиётида мисли кўрилмаган ўзгаришлар қилинди. Айниқса, мамлакатда иқтисодий ислоҳотнинг муваффақиятли амалга оширилаётганлиги бутун дунё эътиборини ўзига тортмоқда.

Хитой жон бошига миллий даромад етиштириш бўйича жаҳонда 103-ўринни эгаллайди. Аммо бу тафовут кейинги йилларда тез камайиб боряпти. 1978—1992 йиллар ичида ишлаб чиқариш икки марта ўсди. 2000 йилгача юксак ривожланган мамлакатлар қаторига чиқиб олиш режалаштирилган.

Қирқ фоизи жамоа мулки

Хўш, бу дастлабки ютуқларга қандай қилиб эришилди? Ана шу тажриба бизни қизиқтириши табиий. Чунки Хитой ва Ўзбекистоннинг муштарак томонлари анчагина. Асрлар давомида Буюк ипак йўли бирбиримизни чамбарчас боғлаб келган. Хитойда вужудга келган конфуцийча ахлоқий қадриятларга ўхшаш хусусиятлар мусулмон маданиятига ҳам мансуб. Айниқса мустаҳкам оилавий алоқалар, келажак авлод ҳақида ғамхўрлик, катталарга ҳурмат, ворислик соҳасида...

Биз ҳам осиёликлар сифатида бу мамлакатдаги баъзи ибратли тажрибалардан ўзаро ўрнак олишимиз табиий бир ҳолдир.

Маълумки, Хитойдаги дастлабки ютуқлар 60-70 йилларда инқирозлар билан алмашинди. Оқибатда бу ерда иқтисодиётни қайта қуриш бошланди.

Аввало, халқ хўжалиги бошқарув усуллари қайта кўриб чиқилди, раҳбарларнинг 40 фоизи ишдан ўз хоҳишлари билан кетишди ёки четлатилди. Уларнинг ўрнига амалдорлар эмас, балки тадбиркор, ташаббускор ходимлар келди ва бу тез орада самара бера бошлади.

Хитойда жон бошига 1,33 му ёки 0,08 га ҳайдаладиган ер тўғри келади. Бундай шароитда аҳолини озиқ-овқат билан таъминлаш осон иш эмас. 1949 йилда ташкил этилган коммуналар ҳам бу ишнинг уддасидан чиқа олмадилар. Шу боис улар 1978 йилдан оила пудрати асосида бўлиб юборилди. Натижада қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқариш кучларининг ривожланишига имконият туғилди.

Ислоҳот давомида халқ коммуналарининг хўжалик ва маъмурий вазифалари ажратилди. 56 минг коммуна ўрнига 72 минг волость ва посёлка, ҳамда 840 минг қишлоқ аҳли қўмитаси ташкил этилди. Ўртача 150 деҳқон хўжалигини бирлаштирувчи бу қўмиталар ер ва йирик қишлоқ хўжалиги асбоб-ускуналарининг эгаси сифатида иш юрита бошладилар. Мулкка эгалик шакли ва психологияси кескин ўзгарди. Оилавий пудрат усули кенг қўлланиб, турли шакллари жорий этилди. Ўтиш даврида жамоа мулки сифатида сақланувчи ер тенглик асосида тақсимланди: 70 фоиз ер одам сонига қараб, 30 фоизи ишчи кучи сонига қараб бўлинган. Кейинчалик хўжаликларнинг ишлаб чиқариш ва имкониятларига мос равишда ерни қўшимча қайта тақсимлаш ҳам амалга оширилди. Айни пайтда қишлоқдаги ишлаб чиқариш фондларининг 40 фоизи жамоа мулки ҳисобланади.

Қишлоқдаги асосий хўжалик бирлиги деҳқон (уйи) оиласи бўлиб, унинг қўлида асосий ишлаб чиқариш фондлари, турар жой, пул, қишлоқ хўжалик маҳсулотлари заҳираси бор. Уларнинг миқдори 1981 йилга нисбатан деярли 3 марта ошди.

Ер деҳқон оиласига бир хил (0,5—0,8 га), 15—30 йил муддатга ижарага берилади. Кейинги йилларда синов тариқасида ерни 40-50 йилга ижарага бериш ҳам бошланди. Контрактга кўра, оила етиштирган қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг маълум қисмини давлат стабиль баҳоларда харид этади. Жамоа фонди ва қишлоқ хўжалиги солиғидан ошгани тўла деҳқоннинг ихтиёрида. Уни давлат тайёрлов ташкилотига сотадими, очиқ бозорда пуллайдими, бу деҳқоннинг иши. Бу усулдан Тайвань ва бошқа давлатларда ҳам кенг фойдаланилмоқда.

Ер фақат ижарага берилади

Яна муҳим бир янгилик шуки, кам қувватли хўжаликлар солиқ ва мажбурий маҳсулот топширишдан озод этиладилар. Шартнома, одатда, деҳқон ишлари бошланиши олдидан тузилади. Шартларни бажармаган деҳқонлар ердан маҳрум этилиши мумкин. Чунончи, охирги уч йилда мамлакат жами миллий маҳсулотининг йиллик ўсиши 11—14 фоизни ташкил этди. Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, ерга хусусий мулк йўқ, у давлат ихтиёрида, халққа фақат ижарага берилади.

Оила пудрати хитойлик деҳқонларнинг 98 фоизини бирлаштирган. Расмий ҳужжатларга қараганда, оила фермерлари давлатга топширадиган маҳсулот миқдорини ўзлари белгилаб сотишлари мумкин. Лекин, ғалланинг кўп қисмини қатъий баҳода давлатга топширади. Оилавий фермерлар бунинг эвазига давлатдан техника, ўғит сотиб олишда муайян имтиёзга эга бўладилар.

Ҳайдаладиган ернинг ярмидан суғориб ҳосил олинади, яъни ирригация ва мелиорацияга муҳтож.

Оила пудратида меҳнат интизоми ниҳоятда кучли, зарур пайтларда кечалари ҳам ишланади. Улар олий нав уруғларга, габаритли ишлаб чиқариш воситаларига, жажжи тракторлардан фойдаланишга жуда аҳамият берадилар. Бу техника имтиёзли баҳоларда кредитга кўплаб сотилади.

Ғўза ниҳолини кўчат қилиб ўтказиш усули кенг қўлланилмоқда, ҳозир бу усул мамлакатнинг барча вилоятларида чигит экиш усулини амалда қисиб чиқармоқда. Мамлакатда пахта фақат қўлда терилади. Ғўза ниҳолларини плёнка остида етиштириш тезлик билан жорий қилинмоқда. Ана шуларнинг ҳаммаси Хитойга пахта етиштиришда дунёда биринчи ўринга чиқиб олиш имконини берди. Шу ўринда бир гап: бу усул республикамизнинг айрим оилалари томонидан ҳам қўлланилганида яхши натижа берди.

Ислоҳотга қадар қишлоқ аҳолисига ёрдамчи хўжалик-ҳунармандчилик ва бошқа касблар билан шуғулланишга умуман рухсат берилмас эди. Ислоҳот бунга чек қўйди. Натижада қишлоқ жойларда 80 млн. киши меҳнат қилаётган 12 млн. кичик цех ва корхоналар ташкил қилинди.

Деҳқонларга майда хусусий савдо, маҳсулотни узоқ жойларга олиб бориб сотиш, қишлоқ хўжалик техникаси ва транспорт воситаларини сотиб олишга рухсат этилган. Уларга қишлоқ хўжалигидаги ишлаб чиқариш воситаларининг асосий қисми тегишли. Хусусан, 70 фоиз трактор, 65 фоиз юк машиналари улар ихтиёрида.

Хоҳласа, ишчи кучи ёллашади

Яна муҳим бир хусусият шуки, ишчи кучи ёллашга ҳам йўл берилган. Ер майдонларини субподрядга бериш мумкин, ернинг "миришкор деҳқонлар" қўлида тўпланиши қўллаб-қувватланади.

Ўз участкасидан маълум муддатга фойдаланиш ҳуқуқини бошқаларга пуллик бериш бўйича тажриба (эксперимент) ўтказилмоқда. Қишлоқ хўжалик маҳсулотларини харид қилиш нархлари кескин оширилди. Лекин харид нархлар таннархдан деярли 30 фоиз паст.

Қишлоқ хўжалиги солиғининг натурал (маҳсулот) туридан пул усулига ўтилган.

Давлат 30—35 фоиз дон, 70 фоиздан кўпроқ ўсимлик ёғи, 95 фоиз пахтани харид қилади. Амалда бу доннинг ҳаммаси шаҳарликларни таъминлаш ва заҳираларни тўлдиришга кетади. Давлат контракти бўйича сотилган ҳар бир центнер дон учун деҳқон қатъий баҳоларда 3 кг дизель ёнилғи, 6-10 кг ўғит олади. Агар контракт шартлари бажарилмаса, деҳқонлар бу маҳсулотларни бозордан давлатникидан 2-4 мартагача юқори нархларда сотиб олишга мажбур бўладилар. Контрактдан ортиқча дон миқдори коммерция баҳоларида (давлатникидан 2,5 марта ортиқ) сотиб олинади.

Катта бир оила

Шу ерда бу давлатда конфуцийлик ғоялари (э. а. VI—III асрлар) кучли сақланганлигини айтиб ўтмоқ керак. Бу ғоя бўйича давлатнинг иқтисодиёт соҳасидаги асосий вазифалари: ҳаражатларни иқтисод қилиш, халқнинг тўқлигини таъминлаш, ортиқча маҳсулотларни сақлаш зарурлигидан иборат деб белгиланган. Унда давлат бир катта оила бўлиб, бойлик нисбатан текис тақсимланиши, солиқлар меъёрида сақланиши, ер ишларини яхши бажариш, ҳамманинг ўз вазифаларини бажонидил адо этиши зарур дейилган.

Шу билан бирга ҳозирги Хитойда айрим қишлоқ хўжалик маҳсулотларини (чўчқа гўшти, тухум, сабзавот) харид қилиш ва сотиш бозор йўли билан амалга оширилади. Баҳолар устидан давлат назорати олиб ташланган.

Халқ коммунасидан оилавий пудратга ўтиш туфайли аграр соҳа тез ривож топди. Деҳқонларнинг моддий турмуш даражаси ўсди. Масалан, деҳқонларнинг ярми кейинги 10 йил ичида янги уйлар қуриб олдилар. Бу усулда деҳқоннинг шахсий манфаати билан давлатнинг иқтисодий манфаатлари бир-бирига мос келди.

Шу нарсани алоҳида таъкидлаш керакки, қишлоқда ишловчиларнинг сони (70 млн. кишига) камайди. Бундай ҳолат бизнинг мамлакатимизда ҳам кутилаяпти. Хўш, бу одамлар қаерга кетяпти, деган савол туғилади. Хитойда бу муаммони ҳал этиш учун волость ва посёлкаларда кўплаб саноат корхоналари қуриляпти. 2000 йилга бориб қишлоқ хўжалигида банд бўлган аҳоли сонини ҳозирги даражанинг 30 фоизида сақлаш (яъни 70 фоизга қисқартириш) мўлжалланган. Бизда ҳам ҳозир аҳолининг деярли 60 фоизи қишлоқда эканлигини таъкидлаб ўтиш жоиз. Режаларга кўра, қисқараётган қишлоқ аҳолисининг 40 фоизи қишлоқ саноатига, савдо ва хизмат соҳасига, 20 фоизини қишлоқдаги бошқа соҳаларга ва фақат 10 фоизини шаҳар саноатини тўлдиришга жалб этилади.

Оилавий пудратнинг кенг тарқалганлиги бир қанча бошқа муаммоларни ҳам келтириб чиқарди. Минерал ўғит, пестицид, ёқилғи, техника етишмаслиги шароитида қишлоқ хўжалигига давлатнинг капитал маблағ қўйиши камайди.

Хитойда 2 мингга яқин давлат хўжаликлари (госхозлар) мавжуд, уларнинг ерлари ва меҳнат қуроллари кўп ҳолда ишчиларга пудрат асосида тақсимланган.

Қишлоқ хўжалиги моддий-техника базаси анча паст даражада. Кузатувлар бўйича, эришилган ютуқ асосан қўл меҳнати ва ҳайвонлардан унумли фойдаланиш ҳисобига рўй беряпти. Ҳаммага яхши маълум бўлган меҳнат қуроллари, ишнинг сифати ва интенсивлиги унумдорлик асоси бўлиб қолмоқда. Бундан шундай хулоса чиқариш мумкинки, агар Хитой қишлоқ хўжалигида янги техника, янги нав уруғлар, биотехнология, химиялаштириш ривожланса, ҳосил янада ошади.

Асосий эътибор деҳқончиликка қаратилган бўлиб, йилига 450-500 млн. т. (ҳозир 402 млн. т.), жон бошига эса ўртача 400 кг дон олиш режалаштирилган. Охирги 20 йил давомида дон ҳосилдорлиги 2,4 марта ошди (шоли гектаридан 53 ц, буғдой 30, маккажўхори — 37 ц/. Экин майдонининг 20 фоизига шоли (доннинг деярли ярми) экилади. Хитойнинг кўп минг йиллик тарихи давомида гуручнинг 10 мингдан ортиқ нави ўйлаб топилган. Донли экинлардан буғдой 15—16 фоиз ерни эгаллайди, маккажўхори 33 фоиз. Ундан ташқари арпа, тариқ, гречиха ҳам экилади.

Техника экинларидан пахта (жаҳонда I ўрин), тамаки кўп экилади. Чой етиштириш (йилига 0,5 млн. т.) кенг расм бўлган, қора чой асосан экспорт қилинади. Шойи матолар етказиш бўйича ҳам Хитой жаҳонда биринчи ўринни эгаллайди.

Чорвачиликда аҳвол анча оғир. Чорва ҳайвонлари ишчи кучи сифатида ҳам кенг фойдаланилади.

Ёрдамчи ҳунармандчилик ривож топган. Масалан, турли туман бўйра, бордон, сават тўқиш, доривор ўт-ўланларни йиғиш ва бошқалар. Халқ бундай ишлар билан одатда дала ишларидан ҳоли бўлган пайтда шуғулланади. Айрим оила ва бригадалар шу соҳага ихтисослашган бўлади. Бу тажрибанинг жумҳуриятимиз учун ҳам аҳамияти катта.

Қишлоқдаги ўзгаришларнинг саноатга таъсири ҳам беқиёс. Корхонанинг ўзига мустақиллик бериш, бошқаришда маъмурий усуллардан иқтисодий усулларга ўтиш, иш ривожига тўсқинлик қилаётган барча қўлланмаларни бекор қилиш имконини берди.

Алоҳида иқтисодий туманлар

Ҳозир Хитой корхоналарида давлат буюртмаси 69 фоизни ташкил этади. Марказдан тақсимлаш бекор қилинган. Корхонага мижоз-шерик танлаш ихтиёри берилган. Олинаётган даромадларнинг бир қисми ишлаб чиқарувчининг ўзида қолади. Корхона маҳсулотга нархни бозорга қараб ўзи белгилайди. Раҳбарлар тўла мустақилликка эга. 1984 йилдан бошқаришда янгилик жорий қилинди, масъулият директор зиммасига юкланди. Эътибор бериш зарур бўлган яна бир соҳа — бу махсус иқтисодий зоналардир. 1980 йилдан буён Хитойда бешта ана шундай зона ташкил этилди, 14 шаҳар очиқ деб эълон қилинган. Янцзи дельтасида ва бошқа жойларда 1985 йили алоҳида иқтисодий туман (район)лар ҳам ташкил этилди. 1990 йили эса бир қанча туман ва шаҳар шундай статусга эга бўлди, бож олинмайдиган зоналар ҳам вужудга келди.

Махсус иқтисодий зоналар ташқи бозорга мўлжалланган бўлади. Бу ерда асосан қайта ишлаш саноати, электроника, кенг истеъмол моллари жамланган. Энг муҳими, илмий тадқиқотлар, ишлаб чиқариш ва савдо ягона комплексга бирлашган. Зонада чет эл инвесторлари учун солиқ ва визалар бериш борасида алоҳида имтиёзлар шароити яратилади. Давлат махсус зоналарга иқтисодиётни бошқаришда ҳам катта мустақиллик берди. Бундай ҳудудларни ташкил этишдан асосий мақсад: мамлакатга инвестицияларни жалб этиш, илғор чет эл технологиялари ва бошқариш усулларини киритиш, жаҳон бозоридаги ҳолат тўғрисидаги информацияларни олишдир.

Махсус зоналар нима бера олади, деган саволга жавоб олиш учун Шанъяжен зонасида (Гонгконг билан чегарадош, майдони 372 кв.км.) рўй берган ўзгаришларни мисол келтириш етарлидир. Бу ерда 1980—1992 йиллар давомида ялпи ижтимоий маҳсулот йилига ўртача 45,3 фоиз (фантастика), экспорт миқдори эса 63,7 фоиз ўсган. 1992 йили бу бешта зонадаги экспорт ва импорт ҳажми 24,3 млрд. долларга етган бўлиб, Хитойдаги барча экспорт ва импортнинг 14,7 фоизига тенг. Бу зонадаги аҳоли турмуш даражаси энг юқори, ўртачадан беш марта ортиқ. Аммо шуни ҳам айтиб ўтиш керакки, чет эл капитали асосан савдо, туризм, қурилиш ва келтирилган асбоб-ускуналарни йиғувчи корхоналарга қўйилди. Хўш, бу зонада нима қурилади: капитализмми ёки социализмми? Хитойдаги энг нуфузли сиёсат ва давлат арбоби Дэн Сяопин бу саволга жавоб бериб, бизга бунинг аҳамияти йўқ, деган. Энг муҳими, ишлаб чиқариш ўсса, давлат мустаҳкамланса, халқ турмуш даражаси ошса бас. Бошқача айтганда, мушукнинг ранги оқми, қизилми аҳамияти йўқ, сичқон ушласа бўлди, яъни иқтисодиёт мафкурадан ҳолидир.

Маълумотларга қараганда, Хитойда 17,5 миллиондан ортиқ киши ширкатларда ва якка фаолият билан машғул. Улар давлатга йилига бир миллиард юандан ортиқ даромад келтирмоқда.

Ҳозир Хитойда чет эл билан 8 минг 900 та ҳамкор корхоналар мавжуд. Уларнинг умумий сармояси 20 млрд. долларни ташкил этади. Бу корхоналарда ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларнинг бир қисми эса жаҳон стандартлари талабига жавоб бера олади.

"Очиқ эшиклар" сиёсати

Илгари Хитой "капитализм ўлими" қоидасини исботлашга уринган бўлса, ҳозирги даврда "очиқ эшиклар сиёсати", бозор социализмини қуриш принципи мамлакат иқтисодий ислоҳотининг ҳал қилувчи қоидаларидан биридир. Бу соҳадаги туб-ислоҳотлар чет эл капитали иштирокида компаниялар ташкил этиш билан боғлиқдир. Чет эл капитали саноатга кенг равишда кириб келган. Хорижий капитал миқдори 30 млрд. долларга яқин бўлиб, мамлакатдаги 200 дан ортиқ корхона улар томонидан бошқарилмоқда. Қўшма ва кичик корхоналар бамисоли ёмғирдан кейинги қўзиқориндек кўпаймоқда. Бунда Гонгконг, Таиланд, АҚШ, Япония, Сингапур, Филиппин сингари давлатлар алоҳида ўрин тутади. Аммо шуниси муҳимки, бошқа давлатлар каби аввалги йиллари қабул қилинган социализм қуриш режаларидан воз кечилмади, "социализмнинг Хитойча спецификаси" — йўли танлаб олинди.

Бу ерда қурилаётган социализм ўзининг фақат бошланғич босқичи эканлиги билан ажралиб туради. Социализмнинг моддий техника базасини яратиш XX асрнинг охиригача ёки ундан ҳам узоқ вақтни ўз ичига олиши мумкин дейилган, яъни биздаги, Иттифоқ давридаги каби шошилиш йўқ.

Хитой Халқ Республикаси раҳбариятининг айтишича, мамлакатдаги социалистик модернизациялаш уч босқичда амалга ошади: 2000 йилгача саноат ва қишлоқ хўжалигининг ялпи маҳсулотини тўрт баравар кўпайтириш, халқ турмуши ўртача маъмурлигига эришиш; 2021 йилга (ХКПнинг 100 йиллигига)ча Хитойни ўртача ривожланган мамлакатлар даражасига кўтариш; 2049 йилга (ХХРнинг 100 йиллигига)ча Хитойни замонавий юксак даражада ривожланган социалистик давлатга айлантириш вазифаси ўртага қўйилган ва дастлабки ютуқлар бор.

Хитойда ҳамон беш йиллик планлаштириш мавжуд, лекин режалаш элементлари сақланган ҳолда бозор иқтисодиётига кенг йўл очиб берилган.

Халқ хўжлигида мулкнинг ижтимоий (давлат) шакли етакчи ўринни сақлаган ҳолат, қисман ишсизлик, эксплуатацияга йўл берилган, аммо бош масала шундаки, эксплуататор синфларнинг шаклланишига йўл қўйилмайди. Хитой экономикаси кўп укладли: унда давлат, жамоа, шахсий, хусусий, давлат, капиталистик хўжаликлар мавжуд.

Шундай қилиб, ХХР ўз ривожланишида социалистик ориентациядан воз кечмади. Аммо социализм ғоясини амалга оширишдаги назария ва амалиёт жиддий ўзгарди.

Минглаб велосипедчилар

Хитойликларнинг атроф муҳитни муҳофаза қилиш, озодаликка эътибор бериш тажрибаси таҳсинга сазовор. Фаррошлар оқ шиппак ва оқ қўлқоп кийиб ишлашади. Асосий транспорт велосипед бўлиб, катта кўчаларда ишга кетаётган ёки ишдан қайтаётган минглаб велосипед минган одамларни кўрасиз. Транспортнинг бу тури ҳам арзон, ҳам тоза, соғлиқ учун кони фойда, дейишди хитойликлар. Улар майда-чуйда ишлар учун юк автомобилларидан сира фойдаланмайдилар. Автобусларда юрган масофангиз ошган сари чипта нархи ҳам оша боради. Бу ўз-ўзидан маълумки, яқин манзилларга яёв боришни тақазо қилади. Бекатда, албатта, автобус мотори ўчирилади, бу ҳавони тоза сақлаш ва ёнилғини тежаш учун қилинади. Бизда эса бунинг акси.

Хитойда ёнилғи-мойлаш материалларига ўта тежамкорлик билан қаралади. Ёнилғи қуйиш тармоқларида унинг бир томчиси ҳам исроф бўлганлигини кўрмайсиз. Хуллас, ҳамма нарса тежамкорликка асосланган. Тийиннинг ҳам ўз баҳоси бор. Анча барқарор пул бирлиги бўлган юанни топиш қийин, унинг қадри баланд, ишонч эса катта, лекин сарфлаш жуда осон — ҳар қадамда истаган нарса муҳайё. Дўконларда хилма-хил гўшт, колбаса, сабзавот, балиқ, гуруч маҳсулотлари, беҳисоб ширинликлар бор. Ҳар қадамда хусусий қаҳвахоналар. Демак, Хитойдан кўп нарсани ўрганса бўлади.

Юқоридагилардан шундай хулоса чиқариш мумкин. ХХРдаги иқтисодий ислоҳотлар биринчи бўлиб қишлоқдан бошланди, бу энг асосий хусусият.

Хитой тақлид қиладиган модель изламади. Уларнинг фикрича, кўп минг йиллик ўз ривожланиш тарихига ва тажрибасига асосланиб, она тупроққа мос уруғ юқори ҳосил бериши мумкин. Бу ерда ғарб технологияларини қабул қилган ҳолда, ғарб демократияси қоидаларига тўла-тўкис амал қилинмади. Коллективизм қўлланилади, аммо кескин ўзгаришларга интилиш йўқ.

Аввал секинлат, кейин, атрофингга боқ...

Иқтисодий ислоҳот бошидаёқ унинг стратегияси ишлаб чиқилди, яқин ва узоқ (уч босқич) истиқбол режалари белгиланди.

Бунда қуйидаги қоидага амал қилинади: "Аввал секинлат, кейин атрофингга боқ, сўнг илгарила". "Шок терапияси" усулига амал қилинмади ва амал қилинмаса ҳам керак, яъни радикализмдан узоқ турилгани маъқул, аста-секин шошилиш керак.

Аввал лоақал эксперимент (тажриба) ўтказилиб, унинг натижалари ўлароқ, бу иш кенгайтирилади ёки бутунлай инкор этилади. Бунда аввало иқтисодиётда ҳам жамиятдаги барқарорлик тўғрисида қайғурилади. Энг нозик масала — баҳолар ҳам аста-секинлик билан тартибга солинмоқда.

Буларда катта ҳақиқат бор, чунки иқтисодиётда кашфиётлар кам, бозор сир-асрорлари одамзодга Адам Смит давриданоқ маълум.

Хитой пули юаннинг қадри-қиймати тўғрисида гапирар эканмиз, пул назариясини эслаб ўтиш керак. Пулнинг учта асосий вазифаси (функцияси) мавжуд: биринчи-муомала воситаси, иккинчи-қиймат ўлчови ва учинчи-жамғариш воситаси.

Хўш, мамлакатда пулнинг миқдори қанча бўлиши керак? Қанча кўп бўлса, шунча яхши эмасми? В. Петти XVII асрдаёқ пул инсон танасидаги мойга ўхшайди, яъни унинг кўпи ҳам, ози ҳам хавфли, меъёрида бўлгани яхши, деган эди. Пулнинг миқдори эса товар ва хизматлар миқдорига тўғри пропорционал, пулнинг айланиш (обороти)га эса тескари пропорционал, яъни пулни қўлда ушлаб туриш рўй берса эҳтиёж ортади. Демак, маҳсулот кўплаб ишлаб чиқарилиши, хизматлар миқдори ўсишига мос пул зарб қилиш керак. Хитойда ва кўп жойларда худди шу қоидага амал қилинмоқда.

Ҳавас қилса арзийдиган меҳнатсеварлик

Ўзбекистон Президенти "Жамиятни ислоҳ қилишда Хитой тажрибасининг хусусиятлари тўғрисида"ги республика илмий конференциясининг қатнашчиларига йўллаган табрикномасида: "Дунёнинг қудратли давлатларидан бири — Хитой Халқ Республикаси Хитой халқининг ҳавас қилса арзийдиган меҳнатсеварлигини, зўр бунёдкорлик имкониятларини ва донишмандлигини амалда намойиш этиб, жамиятни пухта ўйлаб, изчил ислоҳ қилиш намунасини кўрсатаётгани диққатга сазовордир", деб изоҳлади. Хитойдаги ислоҳотларнинг муваффақиятларига ҳурмат билан қаралаётганлигининг боиси шундаки, аввало бу ерда темир интизом ҳукмрон. Меҳнатсеварлик ва меҳнат қилиш тартиби, ишлаб чиқариш, бошқариш санъати, ишлаб чиқариш муносабатлари ва муомала, масъулият, шодлик ва хотиржамликда ўз аксини топган.

Хитойнинг иқтисодий, хўжалик юритиш тажрибаси, бозор муаммолари, молия услублари катта бир мактабдир. Аҳолиси миқдорига нисбатан кичик ҳудудда беқиёс катта халқни иш, моддий неъматлар, озиқ-овқатлар, кийим-кечаклар билан таъминлаш, ишлаб чиқариш, алмашув, таъминот, истеъмол жараёнларини бошқариш, маданиятни кўтариш, халқаро бозор рақобатига бардош бериш ҳазилакам иш эмас. Бу ўта уддабуронлик, эпчиллик, ишбилармонлик, тадбиркорлик, масъулият ирода ва мустаҳкам интизомни тақазо этади. Бу борада хитойликлардан ўрганса ва ибрат олса арзийди.

Янги имкониятлар очаётган ҳамкорлик

Мустақил Ўзбекистон давлати ташкил топгандан буён ўтган қисқа давр ичида, яқин ва узоқ ажнабий давлатлар билан кўпгина иқтисодий ва маданий ҳамкорлик ҳақидаги шартномалар тузилди. Жумладан ХХР билан тузилган шартнома шулар жумласидандир.

Ўзбекистон Республикаси Президенти И. Каримов 1992 йил 12-14 март кунлари бу қўшни мамлакат раҳбари таклифига биноан ХХРда бўлди. Бу сафар икки буюк халқ ўртасидаги қадимий дўстлик алоқаларини қайта тиклашда, ўзаро муносабатларни ривожлантиришда янги саҳифа очди. Хитой раҳбарлари билан бўлган олий даражадаги суҳбат ва мунозаралар якуни сифатида муҳим ва асосий йўналишлар бўйича 15 та ҳужжат имзоланди.

Ҳозир Тошкентда термос, телевизор, кичик трактор ишлаб чиқариш бўйича ҳамкор корхоналар ишлаб турибди. 1992 йилнинг 15 октябрида Тошкентда Хитой элчихонаси очилди.

Агар қадимдан Буюк Ипак йўли орқали савдо-сотиқ, маданий алоқаларимиз ривож топган бўлса, Марказий Осиё орқали ўтадиган Осиё-Европа темир йўли билан бу ҳамкорликни янада кенгайтиришнинг янги имкониятлари очилади.

Саидахрор ҒУЛОМОВ,
Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг мухбир аъзоси, Ўзбекистон халқ депутати.

Абдухалил РАЗЗОҚОВ,
профессор.

• Халқ ҳунармандчилиги

Вақт ўтган сари одамларнинг юриш-туриши, кийиниши ҳам ўзгариб бормоқда. Ҳозир шаҳарлар тугул, қишлоқларда ҳам белбоғ боғлаган йигитларни жуда оз учратасиз. Ота-боболаримизнинг, "белингда белбоғинг борми?", деган гаплари ҳам ўзининг асл маъносидан рамзий маънога кўчган...

БЕЛИДА БЕЛБОҒИ БЎЛСИН ЙИГИТНИНГ

Хўжандлик Хосият Ортиқова тўплаган антиқа белбоғлар коллекцияси.

— Мен халқимизнинг миллий бойлиги ҳисобланган, моҳир чеварлар санъат даражасига кўтарган белбоғларимизнинг камёб бўлиб бораётганидан хавотирдаман, — дейди Хўжанд давлат дорилфунунининг кекса ўқитувчиси Хосият Ортиқова.

Аслида инсон табиати қизиқ. Атрофимизда тўлиб-тошиб ётган нарсанинг қадрига етмаймиз. Фақатгина хориждан келган кишилар бу буюмнинг чинакам қимматини англаган ҳолда ташиб кета бошлагач, кўзимиз ярқ этиб очилади. Ҳар хил тақиқлар бошланади, яқиндагина эътибордан четда бўлган буюмлар санъат асари, миллий бойлик деб эълон қилинади. Лекин бунгача аллақачон ўша миллий бойликнинг асосий қисми ташиб кетилган бўлади. Янгиларини яратиш учун эса, имконият қолмаган, вақтида қадрланмаган усталарнинг ҳунарини ёшлар қунт билан ўрганишмаган. Энди миллий бойликни юртга, ўз эгасига қайтариш учун ҳаракат бошланади. Ўша бебаҳо буюмнинг ўзи у ёқда турсин, нусхасидан сурат олиш учун ҳам катта пул тўланади...

Хосият опа миллий белбоғлар тақдири ҳам ана шундай кечмаслиги учун умр бўйи куйиниб келади. Ҳали кичкина қизалоқлигидаёқ у аяси Биоқила чевардан белбоғ тикиш сирларини ўрганиб олди. Бир воқеани у кула-кула ҳикоя қилади. Аяси матога гул чизиб берди-да, Хосиятга белбоғ тикишни тайинлади. Мато устида бирин-кетин пайдо бўлаётган ипак гуллар қизалоқнинг завқини оширaверди. Оқшом чўкканда ҳам у ишидан кўнгил уза олмади. Онасининг "қўй, қизим, қолганини эртага тикасан", дейишига ҳам қулоқ тутмади. Ўша туни-ку, барибир белбоғ битмади-я, лекин эрта тонггача Хосият гоҳ ўзидан ўкиниб, гоҳ кулиб чиқди. Белбоғини олай деса, ҳеч олинмайди. Худди кўйлагига ёпишиб олгандай. Бундай қараса, ишга астойдил қизиқиб кетиб, кўйлагига қўшиб тикворибди... Бир қизарди, бир бўзарди... Лекин кейинчалик бу воқеани кула-кула эслайдиган бўлди ва шогирдларига ҳикоя қилаётиб, кўйлакларингга эҳтиёт бўлинглар, дея таъкидларди.

— Мановини қаранг, — Хосият опа ўғрилик нарсани эҳтиёткорлик билан очади. Унинг қўлида гунафша рангли шоҳи белбоғ пайдо бўлади. — Гулларини қаранг, қанчалик нафис. Энди буёғини кўринг, — у белбоғни яна ўша эҳтиёткорлик билан ўгиради. Унинг иккинчи томонида худди биринчи томонининг ўзидай нафис гулларни кўраман. — Бу белбоғларни энг моҳир чеварларгина тика олишган. Чунки ҳар икки томонга ҳам бир хил гул солинган.Бундай белбоғларнинг ўнги — терисини ажратиш қийин.

Хосият опа, раҳматли аясидан қолган бу белбоғни кўз қорачиғидай авайлаб асрайди. Аяси — Биоқила чевар ўз касбини санъат даражасига кўтариб, фақат Хўжандда эмас, балки вилоятда ҳам танилган эди. У киши саксон беш йил умр кўрган бўлса, саксон ёшигача қўлидан игна-ип тушмаган. Устига турли хил нусхаларни яратишда тенги йўқ рассом ҳам саналиб, халқ орасида "Биоқила қаламкаш" деб, ном чиқарганди. Раҳматли аяси Хосиятга белбоғ тикиш ўзига онамерос касб эканлигини, уни аяси Ўринбуви чевардан ўрганганлигини айтарди.

Жамалак сочли қизалоқлигиданоқ белбоғ тикишнинг оддий ҳунармандчилик эмас, балки санъатлигини англаган Хосият юрагига ҳам онаси кўнглидаги хавотирлик юқди. У аста-секин турли белбоғ нусхаларини тўплай бошлади. Қараса, ҳаммасини тўплашнинг имкони йўқ. Шунда у белбоғлардаги гуллар нусхасини кўчиришга киришди. Бунинг учун одамлар энг кўп, гавжум бўладиган жой, бозорни танлади. Бўш вақт топди дегунча бозорга чиқар ва у ерга келган кишиларнинг белбоғига зимдан назар солиб, гулларини ёдлардида, уйига етиб борибоқ оқ қоғозга кўчирарди.

Бозорда ким кўп, савдо-сотиқ учун келадиган кишилар кўп. Яна уларнинг кўпчилиги қишлоқлардан келишарди. Шаҳарларда белбоғ боғлаш деярли йўқолиб кетган, фақат айрим маросимлардагина белбоққа эҳтиёж қолганди. Қишлоқларда эса, ҳамон ҳавасга белбоғ боғлайдиганлар топиларди. Айрим кишилар эса эски урф-одатга кўра, ҳамон бир эмас, учта белбоғ боғлашарди. Биринчи белбоғ ўта эҳтиёткорлик билан авайланарди, у белни мустаҳкамлаш билан бирга, айни пайтда зеб-зийнат ҳам саналарди. Иккинчи белбоғ зарур бўлганда, бет-қўл артиш учун ишлатиларди. Учинчисига эса, бозордан харид қилинган нарсалар тугиларди...

Бозорда айрим одамлар тўн кийиб, белбоғ ўраган эркаклар ортида нимагадир ўта синчковлик билан тикилиб турган аёлни кўрганда ҳайрон қолишарди.

— Ўзим ҳам хижолат чекардим. Айрим кишилар тўсатдан орқаларига ўгрилишарди. Кўзларимни опқочгани жой, ҳаракатимни изоҳлашга сўз тополмасдим. Лекин, нима қилайин, мен ғирт бегона кишилардан белбоғингизни бериб туринг, гулининг нусхасини кўчириб олайин, дея илтимос қила олмасдим.

Ана шу тарзда Хосият опа йиғаётган белбоғ нусҳалари кўпайиб бораверди. Бир-бирини асло такрорламайдиган гуллар рамзи туширилган дафтарларни варақлаётиб, уларни ёдлаб олиб, қоғозга туширгунча опанинг қанчалик қийналганини, хижолат чекканини тасаввур қиламан. Ҳар бир нусха ёнига қаерда, қачон учратилгани ёзилган. Кўпида эса: "Хўжанд шаҳри, Пайшанба бозори..." деган ёзув битилган.

— Мен Фарғона водийсида яшаётган кишилар — ўзбеклар ва тожиклар боғлайдиган белбоғлар нусхасинигина тўплаганман, — дейди Хосият опа. — Водий белбоғларидаги гуллар бошқа шаҳар — қишлоқларга қараганда кескин фарқланиб туради: ўта нозик ва нафис бўлади.

Андижон ва Ўш, Марғилон ва Қўқон, Исфара ва Конибодом, Наманган ва Хўжандда машҳур белбоғ нусхаларининг гулларини чевар опа бирма-бир тўплаб, эндиги нияти - уларни авлодларга мерос қилиб қолдириш.

Унинг нияти бошқа санъат асарлари каби халқ ҳунармандчилиги санъати намунаси бўлган белбоғлар кўргазмасини уюштириш, махсус белбоғлар музейи ташкил қилишдир. У Оврупо халқлари ҳунармандчилиги нусхалари туширилган Олмонияда нашр қилинган китобларни кўрсатади. Олтин водий белбоғлари нусхаларининг ҳам ана шундай китоб тарзида кўриш истаги борлигини айтди. Лекин ҳозирги иқтисодий қийинчилик даврида опани қўллаб-қувватлайдиган мард ҳомийлар топилмаяпти.

— Балки бундай олийҳиммат ҳомийлар Ўзбекистонда топилиб қолар. Улар билан ҳамкорлик қилишга ҳозирман. Бу нусхалар менга ҳаётимдан ҳам ортиқроқ, — дея хўрсинади Хосият опа. — Қийинчиликлар ҳам ўтиб кетар. Лекин мендан кейин бу белбоғларнинг нусхалари йўқолиб кетса, қайтадан тиклаб бўлармикан?... Халқ санъатини қадрлайдиган одамлар ҳозирги ишбилармонлар орасида топилишига ишонаман.

Хосият опа 750 га яқин нусха тўплади. Улар асримизнинг ўттизинчи йилларидан бошлаб тўқсонинчи йилларигача тикилган белбоғ нусхалари...

Ўринбой УСМОН,
Хўжанд.

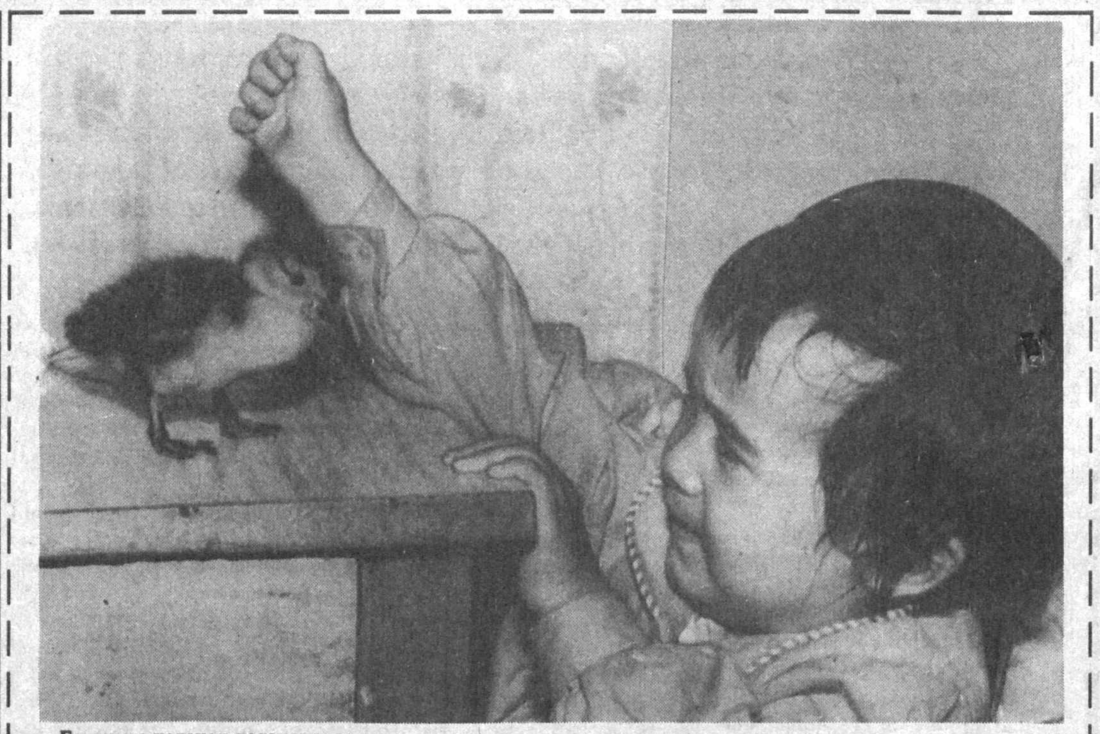

Бағримга келақол палапонгинам,
Қўлларим тафтини тинглагин бир зум.
Катта меҳримни туйсин митти юрагинг,
Сенинг тарбиячинг бўламан ўзим.

Ҳ. МИРЗАКАРИМОВ сурати.

• Луқма

МАНМАН ДЕГАН ҚАССОБЛАР ҲАМ СЎЁЛМАГАН ЧУМЧУҚ

ёки ваннахонадаги кафеллар қандай қилиб ёнга қолгани ҳақида.

изоҳ: республика коммунал хўжалиги ходимлари ўқимасин

Эшик қўнғироғининг асабий товуши саҳардаги ширин уйқунинг қоқ белига тепди.

Бўсағада пастимизда – 8-қаватда яшайдиган қўшнимиз Сарвар ака турарди.

– Инсоф борми?! Ҳамма жойимизни сув бостириб юбордиларинг-ку, – ҳе йўқ, бе йўқ, ташланиб кетди у.

Гап нимадалиги орадан уч-тўрт дақиқа ўтгач аён бўлди: ваннахонамиз жўмрагидан шовуллаб сув оқарди. Демак, кечаси кимдир очиқ қолдирган.

Қўшнимиздан узр сўраб, шоша-пиша уни ёпишга тушдим. Аммо, ҳеч ёпилмасди. Охири, уйдаги бор асбоб-ускунани йиғиштириб, устачилик қила бошладим. Э, чумчуқ сўйсаям, қассоб сўйсин экан: барибир уддасидан чиқолмадим. Шундан кейин "шахта"дан ваннахонага тортилган қувурлардаги жўмракларни маҳкамлаб ташлашга мажбур бўлдим.

Ишга кела-сола, сантехник жўнатишларини сўраб, Мирободнинг энг катта ЖЭКига сим қоқдим. "Эртага эрталаб боради, фақат квартирангизда бирор киши бўлсин", дейишди. Икки кун давомида уйдагилар галма-гал ишдан қолиб кутдик. Учинчи куни, хайрият сантехник келди. Аммо ярим кун уринса-да, жўмракни "забт" этолмади. "Эскириб қолибди, янги сместитель олиш керак", деди у.

Янгиси бозордан топилди. Бу гал икки кун деганда келган ўша сантехник, шижоат билан эски "сместител"ни олиб ташлади-ю, янгисини ҳеч қўёлмади: айтишича, қувур билан унинг ўлчами бир-бирига мос келмасакан.

Тағин бозорга югурдик. Бира тўла иккитасини опкелдик. Лекин улар ҳам тушмади. Бошқа сантехникларниям чақирдик: уларнинг ҳам тиши ўтмади.

Бозорда эса мос келадиган "сместитель" топилмасди. Домда ваннасиз уч кун у ерда турсин, бир кун ҳам яшаб бўлмайди... Хуллас, уйдагиларнинг таънаю дашномларидан зада бўлиб, коммунал хўжалиги вазирига телефон қилиб, ёрдам сўрашдан ўзга иложим қолмаганди...

Вазир жўнатган уста (униям уч-тўрт кун кутишга тўғри келди) "вазият"ни обдон ўрганиб чиққач, дедики, ваннахонадаги қувурнинг маълум қисмини алмаштириш, бунинг учун эса ванна деворидаги кафелларнинг кўпини кўчириш керак. Демак энди, қувур, худди ваннахонадагидай кафель талаб этиларди, албатта. Аммо уларни ҳеч қаердан – на дўкондан, на бозордан тополмадик. Кимдир вилоятдан олиб келиб беришни ваъда қилди. Лекин у ҳам тополмаётганга ўхшарди.

Ванна эса...

Лекин кеча уйга келсам, уйдагилар суюнчи сўрашди: ванна ишлай бошлабди! Бориб кўрсам, бозордан сотиб олган ўша биринчи "сместитель" ўрнатилган.

Кафеллар эса... жой-жойида.

Бу ишни 10-синфда ўқийдиган ўғлимнинг синфдоши бор-йўғи ярим соатда бажарибди. У ўқишдан бўш пайтларини сантехникага сарфларкан...

Футболчилар ҳам совға тайёрлашаяпти

3 сентябрда тошкентлик чарм тўп мухлисларини ажойиб футбол томошаси кутмоқда. У "Пахтакор" марказий спорт майдонида бўлади ва Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг уч йиллигига бағишланади.

Республика футбол федерацияси ва бир неча йил муқаддам Тошкентда ташкил этилган "АЕС" Ўзбекистон-Голландия фирмаси ходимлари бу мислсиз ва улкан тадбирнинг ташкилотчиси бўлишди.

Томоша дастури бир оқшомга мўлжалланган бўлиб, бунда томошабинлар бир неча футбол учрашувини кўрадилар. Лекин спорт томошаси учун "белгиланган вақт" қисқа — ҳар бир ўйинга 45 дақиқа ажратилади. Мусобақа тартиби олимпиада ўйинларидагидек: ютқазган команда ўйиндан чиқади, ғолиблар эса асосий соврин учун беллашадилар. Футбол томошасини ташкил этиш учун Голландиянинг икки таниқли футбол клуби — Арнем шаҳридаги "Витесс" ва Ханенгеймдаги "Нес" клублари Тошкентга таклиф этилади. Ҳар икки команда ҳам миллий футбол биринчилигининг олий лигасида қатнашишади.

Байрамда мезбонларнинг икки жамоаси — Ўзбекистон миллий ёки олимпиада терма командаси ва битта клуб командаси қатнашади.

Бу спорт байрамининг ниҳоясида чолғу ва рақс дасталари ижросида катта концерт бўлади. Стадионда бунёд этиладиган саҳнада таниқли эстрада артистлари ўз санъатларини намойиш қилишади. Футбол учрашувлари орасидаги танаффусларда спорт лотереялари ўйналади.

Яна бир қизиқ гап: ажойиб спорт томошасини республикамиздан ташқаридаги аҳоли ҳам кўриши мумкин. "АЕС" фирмаси ҳомийлик қилишдан ташқари, Тошкентдаги байрамни Евровидение орқали намойиш қилиш тўғрисида келишиш мажбуриятини олди.

(ЎзА мухбири)

• Бухоро вилояти янгиликлари

ЭКОЛОГИЯ ЛИЦЕЙИ ОЧИЛДИ

РОМИТАН туманида экология лицейи очилди. Эрнафас Хўжаев жамоа хўжалигида жойлашган ушбу лицейга 8—11-синфни тугатган ёшлар ҳужжат топширишлари мумкин.

Лицей табиатни асраб-авайлаш, умуман экология маданиятини юксалтиришимизга қўл келади. Бу йил вилоятдаги бундай биринчи лицейга 100 нафар абитуриент қабул қилиниши кўзда тутилган.

ТАЙЁРГАРЛИК ҚИЗҒИН

ҚОРАКЎЛ туманидаги Зиёрат жамоа хўжалигида мустақиллик байрами олдидан миллий услубда қурилган қатор савдо расталари, новвойхона, чойхона, кигиз босиш цехлари ишга тушди. Бу ерларда 10 га яқин одам иш билан таъминланди.

Жамоа хўжалиги аъзолари байрамни ана шундай кўтаринки руҳ билан кутиб олишмоқда. Байрамгача бир нечта қишлоқда "зангори олов" порлайди.

ҲАМКОРЛИК ҚИРРАЛАРИ

БУХОРО шаҳар нон комбинатида маҳсулот ишлаб чиқарувчи линиялар сони яна биттага кўпайди. Бу ерда Туркия билан ҳамкорликда бетон чиқарадиган янги линия қурилиши поёнига етмоқда.

Дарвоқе, линия Мустақиллик куни арафасида ишга тушиши мўлжалланган.

Манон ОТАБОЙ,
"Халқ сўзи" мухбири.

ЎРГАТИБ БЎЛМАЙДИГАН ГАПЛАР

Машҳур қизиқчи Ҳожибой Тожибоевнинг ўзбек тили хусусиятлари билан боғлиқ бир қанча ҳажвий ҳангомаси бор. Мен санъаткорнинг барча топилмаларига қўшилмасамда, тилимизнинг нозик жиҳатларини теран ҳис этишига, айниқса одамларни кулдираман, деб одоб доирасидан чиқмаслигига тан бераман. Халқ ичида машҳур бошқа қизиқчиларимизнинг ҳангомаларини эслайман. Уларнинг кўпинча одоб ва меъёр доирасидан чиқиб кетиши, тўғриси, кишида нохуш таассурот уйғотади. Томоша залида нималар дейишларини-ку билмайман, тўйларда айтадиган гапларига чидаб бўлмаслигини қўя турайлик, телевизор экранига муносиб кўрилган кўпгина ҳангомаларини ҳам оила даврасида ўтириб тинглашга уялади киши.

Ҳажв, одамларни кулдириш санъати ҳам жуда юксак, қадри баланд бўлиши, арзон кулги қўзғайман деб бў санъатни тубанликка туширib қўймаслик лозим эмасми?

Булар – бировга ўргатиб бўлмайдиган гаплар.

Сал улғайгач, одамларга қўшилиб қабристонга борадиган бўлганмиз. Ўшанда катталар қабристонда тупурманглар, чекманглар, дея огоҳлантириб қўйган. Бироқ қабристонларда, узоғи билан бир соатга бормайдиган дафн маросимида кап-катта, ўзини маданий санайдиган кишиларнинг бемалол чекиб, кулишиб ўтирганини кўриб, ҳайрон қоламан.

Бундан ўн беш йилча бурун Минск яқинидаги Хатин қишлоғида бўлган воқеани эслайман. Биласизки, уруш пайтида фашистлар бу қишлоқдаги йигирма олти хонадоннинг барчасини ёқиб юборган. Бирон инсон зоти тирик қолмаган. Ҳозир бу ердаги ҳар бир хонадон ўрнига ёдгорлик қўйилиб, рамзий қабристон – "музей" ташкил этилган. "Музей"га бориб тушишимиз билан мезбон барчамизни: "илтимос, ҳеч ким чекмасин, суратга тушмасин, суратга олсанглар майли, лекин суратга тушманглар, чунки, бу ер – қабристон", дея огоҳлантирган эди... Кўрдингизми, бундай масалаларда дину миллатнинг фарқи йўқ. Булар, аслида, бировга ўргатиб бўлмайдиган гаплар.

Иссиққўлда дам олганимда мансабдор, баъмани киши билан ҳамхона бўлганман. Кеча-кундуз бирга юрардик, мириқиб суҳбатлашардик. Бир куни соҳилда кўлни томоша қилиб турганимизда у сувга тупурди. "Сувга тупурманг-е, оқсоқол", дедим. "Ие, қизиқмисиз, – деди у. – Анави, қайиқда сузиб, чўмилиб юрганларга қаранг, ҳаммаси тупуради-ку". "Ҳамма тупурса ҳам, сиз тупурманг", дедим мулойим қилиб. Бироқ билдимки, бу гапим фойдасиз эди. Чунки, шундай мовий, шундай тиниқ сувга тупуриб бўлмаслиги, миллату динидан қатъи назар, инсонман деган ҳар бир зотга умуман аён, бироқ ўргатиб бўлмайдиган гап эди...

Дўконга кириб, салом берсак, сотувчилар бир нарса тиланган одамга қарагандай муносабат қилгани боис саломни йиғиштириб қўйган эдим. Оқибатда Наманганга биринчи сафарим пайтида уялиб қолганман. Одатдагидек дўконга кеккайиб кириб борардик, сотувчилар эса, салом бериб кутиб оларди. Бу сабоқдан тегишли хулоса чиқариб олганимиздан кейин ҳам, барибир, сотувчилардан олдин салом беришга улгурмаганмиз ўшанда...

Куни кеча бир тижорат дўконига сигарет олгани кирдим. Пулни узатдим. Ёшгина сотувчи йигит ўзининг аллақандай майда юмуши билан банд эди. Ишини тугатганидан кейингина менга эътибор берди. Олдинги пайтларда-ку, гарчи оқлаб бўлмаса-да, изоҳлаб бўладиган, ҳаммамиз кўникиб кетган бу ҳолга унча парво қилмаган бўлардик. Бироқ, дўкондор тақдирида харидор билан муомаланинг аҳамияти ортиб кетган бугунги кунда ҳам ўша – "билганимни қиламан" деган ақиданинг барҳаётлиги кишини ўйга чўмдиради.

Бу ҳам – ўргатиб бўлмайдиган гаплардан...

Эрталаб об-ҳаво маълумотини эшитяпман. "Республикамизда кечаси ёғингарчилик бўлмади", дейди диктор. Бу, тўғриси, бизнинг иқлимимизда яшайдиган ҳар қандай одамнинг кулгисини қўзғайди. Эҳтимол, об-ҳавони тадқиқ қилиш хизматида ишлайдиганлар одатдаги тартибга кўра шундай деб ёзишар, бироқ, тун бўйи иссиқдан яхши ухлаёлмай чиққан муҳаррир шундай деб ёзиши, диктор шундай дейиши шартми? Булар ҳам на тушунтириб, на ўргатиб бўладиган гаплар...

Бундай ҳодисаларнинг илдизи қаёққа бориб тақалади, деган савол туғилади. Катта-ми-кичикми – фарқи йўқ, бир-бирига "сиз"лаб муомала қилган серлутф ота-боболаримиз, тозалик, андиша, сергаклик тимсоли бўлган момоларимиздан мерос хусусиятлар қаёққа ғойиб бўлди?

Мустақиллик туфайли қайта тикланаётган маданий ва маънавий бойликларимиз, қадриятларимиз кўп. Бу ишларда юртбошимиз, ҳукуматимиз асосий ташаббускор бўлмоқда. Бироқ табиатимизда ўзимиз, ўз ақлу-фаросатимиз билан атрофдагиларнинг ҳаракатини синчковлик билан кузатиш ва тегишли хулоса чиқариш орқали тиклашимиз лозим бўлган хусусиятлар ҳам талайгина.

Улардан бир қисми – ўргатиб бўлмайдиган гаплардир...

М. ХЎЖАЕВ,
ЎзА шарҳловчиси.

ЭЪЛОН

"Лонро-Моторс" ўзбек-англия қўшма корхонаси тугатилади. Даъволар эълон чиққан кундан бошлаб бир ой ичида қабул қилинади.

Ўзбекистон Республикаси Давлат мулкини бошқариш ва хусусийлаштириш қўмитасининг 9 июнь 1994 йил № 325 к-ПО қарорига асосан 11-сон Автокорхонаси очиқ типдаги ҳиссадорлик жамиятига айлантирилди.

Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси президиуми ва касаба уюшмасининг республика қўмитаси — халқаро алоқалар бошқармасининг бошлиғи А. С. Манноновга онаси
Соҳиба ая Маннонованинг
вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

Ўзбекистон Республикаси Давлат телерадиокомпанияси компания бирлашган касаба қўмитаси раиси F. Ҳамроевга ўғли
ЖАҲОНГИРЖОНнинг
бевақт вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади

"Ўзбекнефтегаз" миллий корпорацияси "Ўзбекавтогаз" ҳудудий бошқарма жамоаси етакчи муҳандис Мурабиева Мақсудахон Акбаровнага умр йўлдоши
Аббосхон МУРАБИЕВнинг
бевақт вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия билдиради.

Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги раҳбарияти ва шахсий таркиби вазирликнинг хўжалик бошқармаси бошлиғи, милиция подполковниги Анварбек Юнусовга укаси
Баҳодир ЮНУСОВнинг
бевақт вафот этганлиги муносабати билан таъзия билдиради.

"Электромагнит" мослашув маркази жамоаси Ўзбекистон Республикаси алоқа вазирининг биринчи муовини Т. F. Раҳимовга рафиқаси.
Раънохон РАҲИМОВАнинг
вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

ХАЛҚ СЎЗИ • НАРОДНОЕ СЛОВО

● ТЕЛЕФОНЛАР:
маълумот учун 33-07-48;
эълонлар бўлими 32-09-25.
Индекс: 64608.

МУАССИСЛАР:
Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши Раёсати ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси.

Бош муҳаррир: Анвар ЖЎРАБОЕВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:
Абдунаби БОЙҚЎЗИЕВ, Эсиргап БОЛИЕВ (масъул котиб, "Халқ сўзи"), Эркин ВОҲИДОВ, Миракмал МИРАЛИМОВ, Салоҳиддин МУҲИДДИНОВ (бош муҳаррир ўринбосари, "Халқ сўзи"), Лев ПАК (бош муҳаррир ўринбосари, "Народное слово"), Людмила ПОРФИРЬЕВА, Қулаҳмад РИЗАЕВ, Александр ТЮРИКОВ (масъул котиб, "Народное слово"), Шавкат ЯҲЁЕВ, Пиримқул ҚОДИРОВ, Муҳаммаджон ҚОРАБОЕВ, Саидаҳрор ҒУЛОМОВ.

• МАНЗИЛИМИЗ:
700000, ГСП
Тошкент шаҳри,
Матбуотчилар кўчаси, 19-уй.

Навбатчи муҳаррир — Ж. Сафоев, навбатчи — О. Раҳимов.

Рўйхатдан ўтиш тартиб №0001 Буюртма Г. — 1053 70362 нусхада босилди, ҳажми—2 табоқ. Офсет усулида босилган. Қоғоз бичими А—2 Босишга топширилди—24.00.
«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни. Корхона манзили «Буюк турон» кўчаси, 41. 1 2 3 4 5 6 Газета IBM компьютерида терилди ва саҳифаланди. Босишга топшириш вақти—21.00.